

SKATTEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	---------------------------	----------------------	------------------

Navn: Skattebølle	Navnetype: -bølle
--------------------------	--------------------------

Bemærkninger:

Skattebølle er nævnt første gang 1456 i formen Skartebollæ.
Forleddet er mandsnavnet eller tilnavnet, glda. Skærti.
Efterleddet er bølle, glda. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--	--

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby (Stoense).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby.

Byens gårde ligger placeret omkring den halvbueformede vejforte, hvor der ligger et gadekær i den østlige ende. Et hus ligger tæt op til den ene gård.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering
 Engområder SØ for byen.

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 1 gård.
☐ efter udskiftningen
 Flyttet nord for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 Vangelag med Ennebølle.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terræn-skrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Saltvandssand og ferskvandstørnv ved kysten.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og delvis mod N

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med
 Engområder i den sydlige del samt spredt i ejerlavet, skov vest for byen.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	---------------------------	----------------------	------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tømten

☒ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

75% af gårdene bevaret i byen på samme plads som ved udskiftningen, hvor der ikke er sket nybebyggelse. Vejforten er rettet ud, men gadekærret er bevaret. Tofteskellene velbevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

Enkelte af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☒ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Eng mod nordvest og sydøst.

Skov vest for byen.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	---------------------------	----------------------	------------------

STATISTIK

Areal: 121 ha, deraf opdyrket i 1688: 56%							
Tønder hartkorn	1662	1688	1844	1903			
	40	27	21				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		4	4	4	3	4	4
Huse:		1			2		
Huse m/ jord:						1	3
Huse u/ jord:				1m1			3
I alt:		5	4	5m1	5	5	10
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664							
(50%) 1688	1	2	1	6,7			
(75%) 1844	1	2	1	4,3			
(75%) 1903	2	1	1	4,3			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	19	28	26				
Børn:	19	16	4				
I alt:	38	44	30				

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
-----------------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664							4	
1844							4	1
1903	2	4					2	2

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 121 ha lille ejerlav var i 1688 opdyrket 56%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes for 27 tdr.htk. mod 21 tdr. i 1844. I forhold hertil er landgildehartkornet fra 1662 (40 tdr.) ret højt, muligvis på grund af, at byen i senmiddelalderen husede et væbnergods. Skattebølle er udflyttet og udparcelleret fra Stoense.

Byen blokudskiftedes år 1800 og siden er 1 gård udflyttet.

Sædegården Skattebøllegård nævnes fra 1456 og endnu op mod 1600 men udstykkedes herefter i 4 fæstegårde. I 1664 tilhørte hele byen Nødergård og denne situation holdt sig endnu frem til 1844. I 1903 var overgangen til selveje kun halvt gennemført.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1903 på 4, og på grund af den sene overgang til selveje udeblev den normale hus- og befolkningsekspansion i det 19. årh. stort set.

Gårdene var i 1688 gennemsnitlig ret store. Ejendommeligt nok synes byen aldrig egaliseret. Endnu i 1773 bestod den af 1 gård på 11 tdr. htk. (væbnergården), 2 bol a 1-2 tdr., vel tidligere gårdsæder, og 1 gård på 6 tdr.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	------------------------------------	----------------------	------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

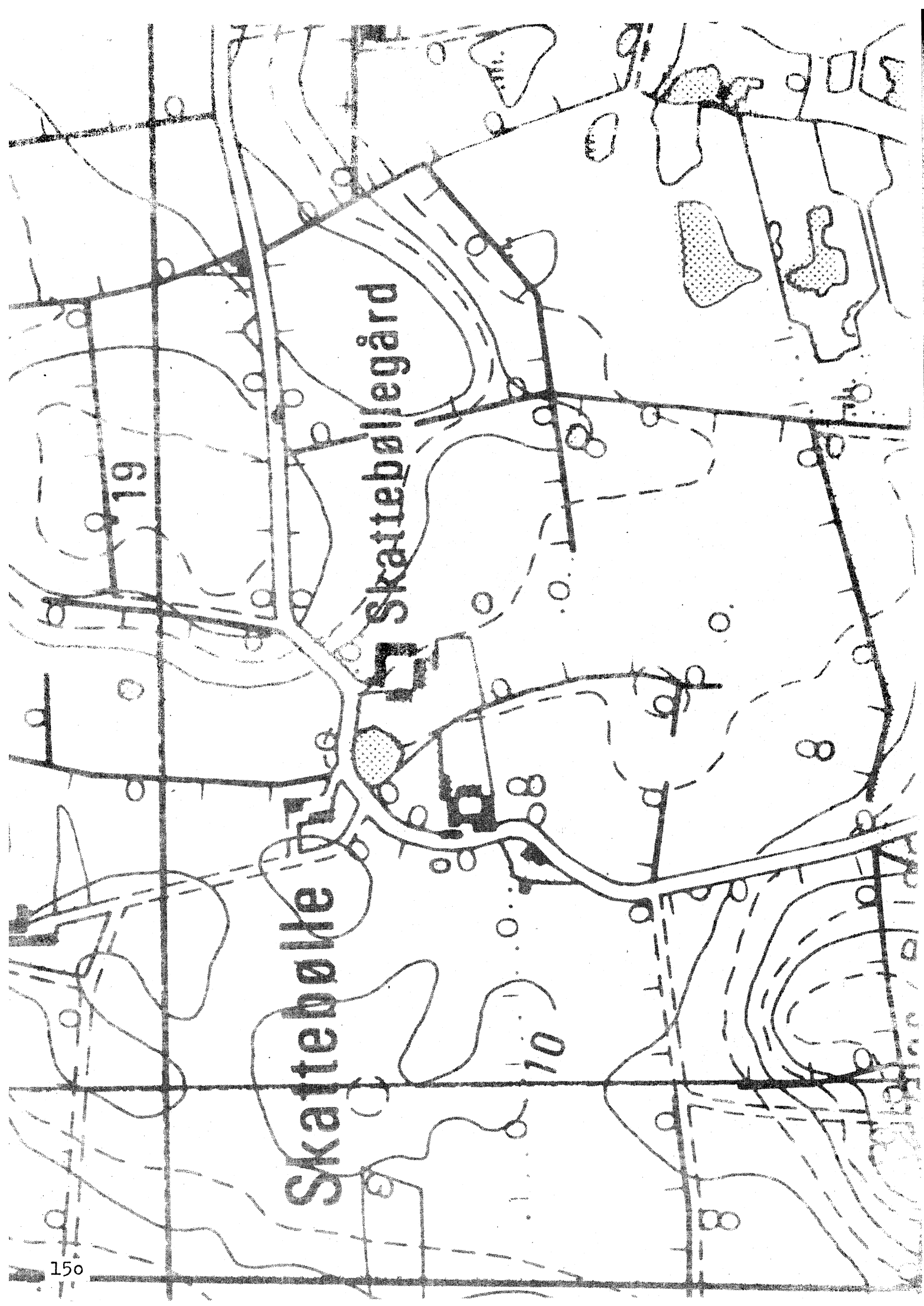
☐Stor
interesse:☒Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har ager/eng-orientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby.
- 2) Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen af væbnergods. Fra ca. 1600 og indtil den sene overgang til selveje ejedes hele byen af Nedergård, men ejendommeligt nok skete der ingen egalisering. Den sene overgang til selveje betød, at den normale 19. årh. ekspansion stort set udeblev.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

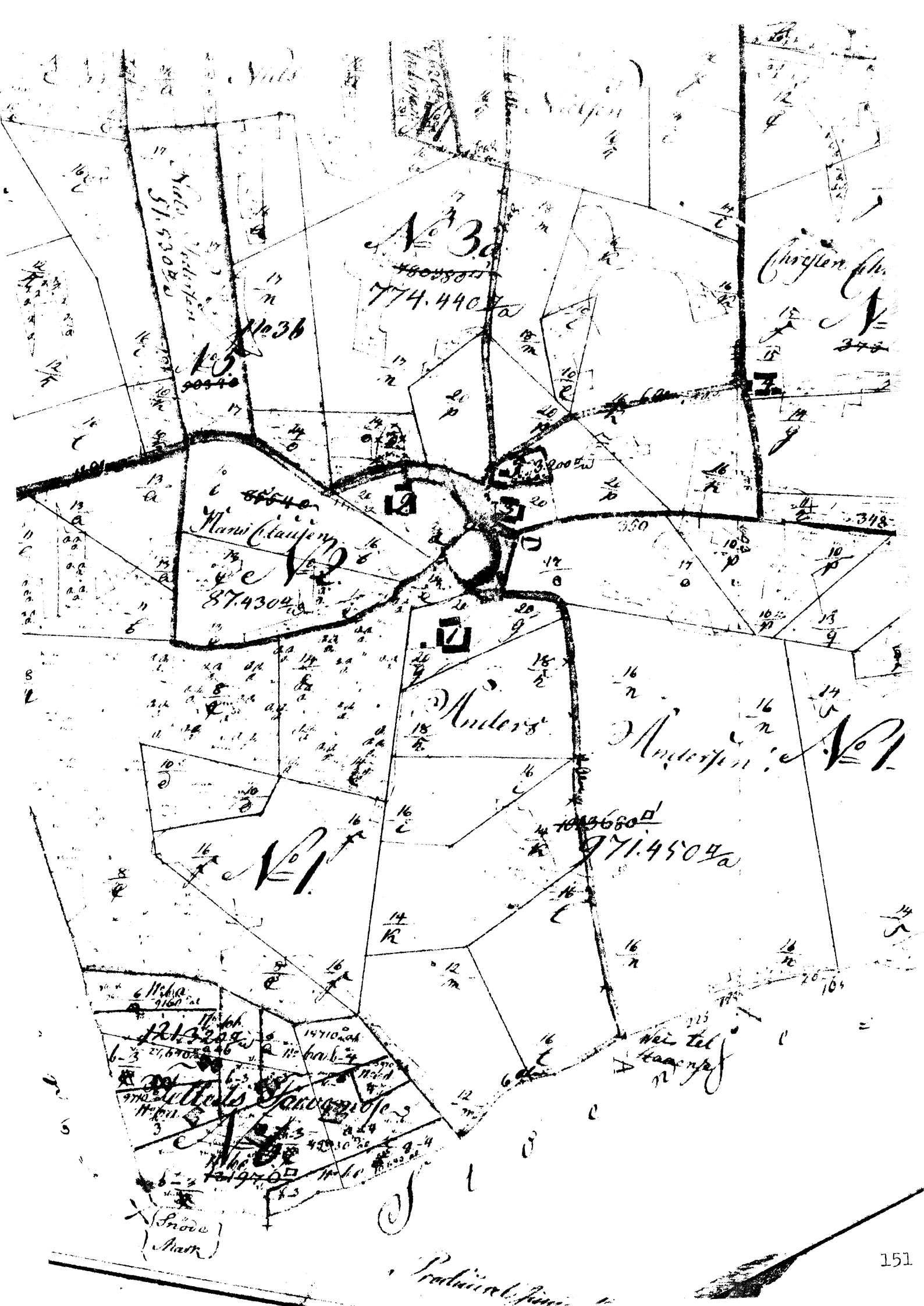
Relikt-vurdering: Stor interesse.

- 1) Bytomten er forholdsvis velbevaret.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret enkelte udskiftningshegn samt et større eng- og skovareal.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: -

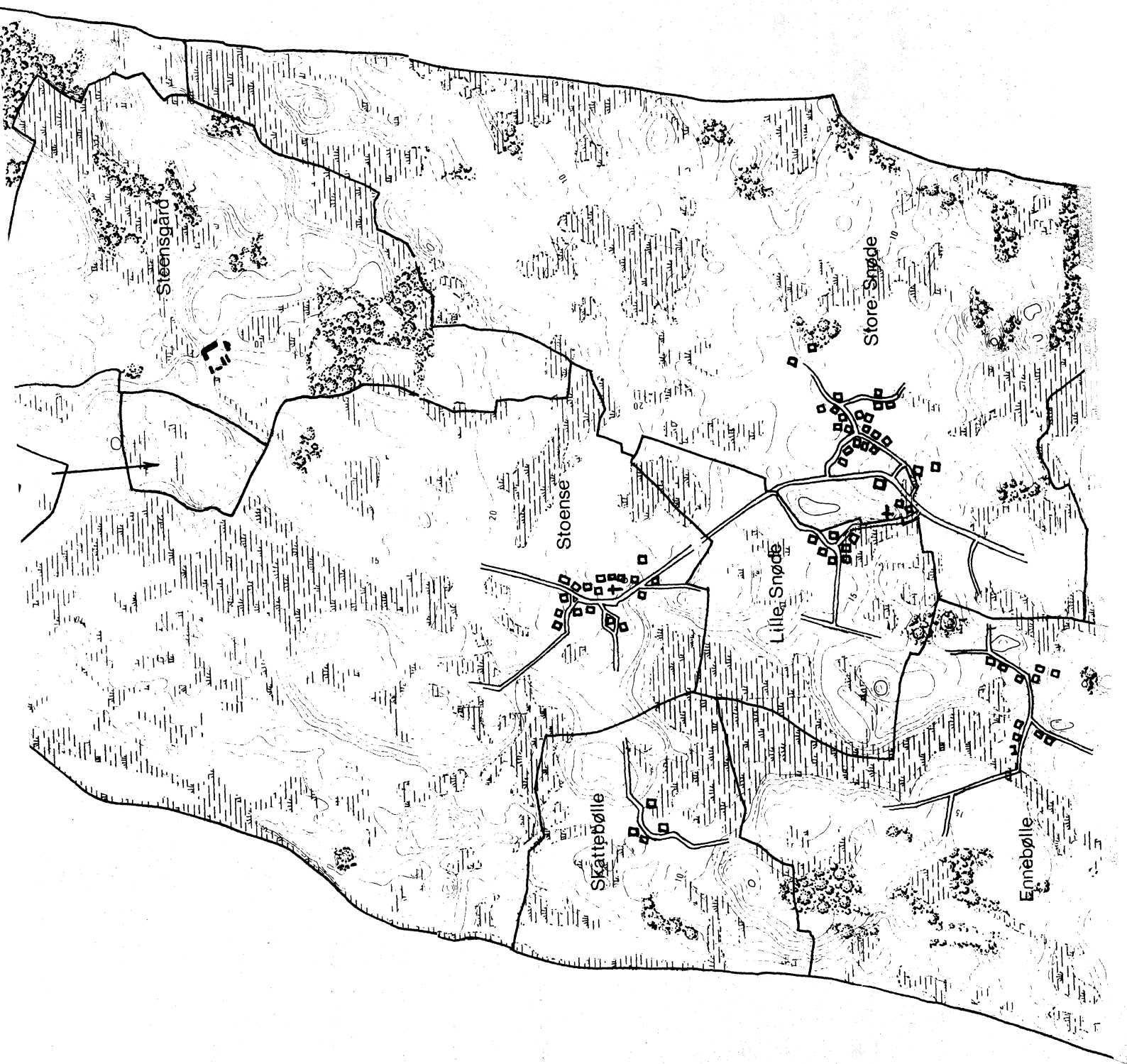

Skattebølle

Skattebølle

SKEBJERG

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
-----------------	--------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------

Navn: Skebjerg	Navnetype: -bjerg
------------------------------	---------------------------------

Bemærkninger:

Skebjerg er nævnt første gang 1542 i formen Skæbjerg, Skieberg. Forleddet er sandsynligvis navneordet, glda. skethi, som betyder grænse. Efterleddet er bjerg, glda. biargh, som har været det almindelige ord for en naturlig, ikke opkastet, større, relativ stejl bakke med fald til alle sider.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
---	---

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby (Tullebølle).

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse har ligget langs den fra nord-syd-gående slyngede vej som i den nordlige ende ender blindt, men går parallelt med en gennemgående vej (på korttegningsstidspunktet er en række gårde og huse flyttet ud).

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☐ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Engområde øst for byen.

c. Udskiftning

år: 1798 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke - i den østlige ende strimler.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 1 gård.
☒ efter udskiftningen 1 gård.
 Flyttet ud i hele ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Vangelag med Tullebølle og Biskopstorp.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og områder med hedeslette mod ø.

jordbund: Overvejende moræneler. Store områder med ferskvandsdynd, -tørv og -ler.

naturlig afgrænsning: Mod ø, men ellers ikke.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng og skov.

☐ blandingsøkonomi med
 Eng spredt i større områder, især mod øst langs kysten, skov i to store områder vest og syd for byen.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	---------------------------	----------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 2 ud af før udskiftningen 4 gårde er tilbage i byen, hvor der ikke er sket nogen form for nybyggeri. Den nordlige del af bygaden er sløjfet, hvorved den nordligste gård nu har fået tilkørsel fra den lidt østlige gennemgående vej.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☒ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

2 skovområder vest for byen samt mindre øst for.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	---------------------------	----------------------	---------------------

STATISTIK

Areal: 904 ha, deraf opdyrket i 1682: 20%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844 ²		1903		
		48 (+30) ²	87				
Bebyggelsesenheder:							
		1610 ²	1664 ²	1688 ¹	1787 ²	1844 ¹	1903 ²
Gårde:		8	7	5	7	8	14
Huse:		1			12		
Huse m/ jord:						11	17
Huse u/ jord:				2		6	17
I alt:		9	7	7	19	25	48
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.		5-8 tdr. htk.		8- tdr. htk.		Gennemsnit
(50%) 1664			1		1		9,0
(80%) 1688			1		4		9,9
(50%) 1844			4		4		10,4
(57%) 1903	10		1		3		6,1
Folketal:							
	1787		1845 ²		1901 ³		
Voksne:	63		121		155		
Børn:	43		51		65		
I alt:	106		172		220		

1. Iberegnet Breinholm - sandsynligvis.
2. Incl. Tomsholm, Breinholm, Søgård, Bjergeby, Tjørnetvej & Spoetoft.
3. Frateget de i note 2 nævnte - (Bjergeby incl. 3 huse - frataget!).

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullerbølle
----------	------------------------------------	--------------------------	--------------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			3				4	
1844		5					8	12
1903	13	34					1	

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 904 ha store ejerlav var i 1688 øjensynlig kun opdyrket 20%. Selve byen bestod kun af tre navngivne gårde (Søgård, Sandsgård og Skelbjerggård), hvortil sluttede sig 4 navngivne enkeltgårde. Tottesholm, Bremholm, Tjørntved og Bjergby, der tildels lå i stor afstand fra byen. Ejendommeligt nok havde gårdene i 1688 dyrkningsfællesskab i et regulært 3-vangsbrug. Hele ejerlavet takseredes i 1688 til 78 tdr.htk., hvilket - vel på grund af øget opdyrkning - steg til 87 tdr.htk. i 1844. Ved Ildenbjerg vidner marknavne på Skjalderup om en middelalderbebyggelse.

Skebjerg blokudskiftedes i 1798.

Enkeltgårdene Bremholm. Tjørntved og Spotofte (syd for Skebjerggård) tilhørte sidst i 1400-tallet Ernegaard Frillesdatter, medens Bjergbygård tilhørte kronen. I 1484 købte Steffen Smed i Bjergby Højbjerg "som hans mølle påstander". Odense-bispen havde 2 gårde i Skebjerg, medens Fårevejle i 1583 havde Søgård. I 1664 havde kronen fortsat Bjergbygård (18 tdr.htk.) og 2 gårde i Skebjerg, medens Tottesholm, Bremholm, Spotofte og Søgård lå til godserne Møllegård, Nedergård og Fårevejle. Da kronen afhændede Tranekær i 1672 medfulgte godset i Skebjerg, og i 1766 havde grevskabet Tranekær Bjergbygård (13 tdr.htk.) med 1 vindmølle samt 1 gård i Skebjerg. Fårevejle havde da 2 gårde, medens Nedergård havde 1 gård i Skebjerg og enestegårdene Bremholm, Tottesholm og Tjørntved. Endnu i 1844 var stort set hele byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje stort set afsluttet.

Antallet af gårde i hele ejerlavet lå fra 1610 til 1844 på 7-8. I forbindelse med overgangen til selveje steg det til 14, ligesom hus- og befolkningstallet steg markant i løbet af det 19. årh.

Gårdene var i 1688 meget store. Byen synes aldrig egaliseret. Ved Skebjerg er der fundet en rigt udstyret vikingetidsgrav.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

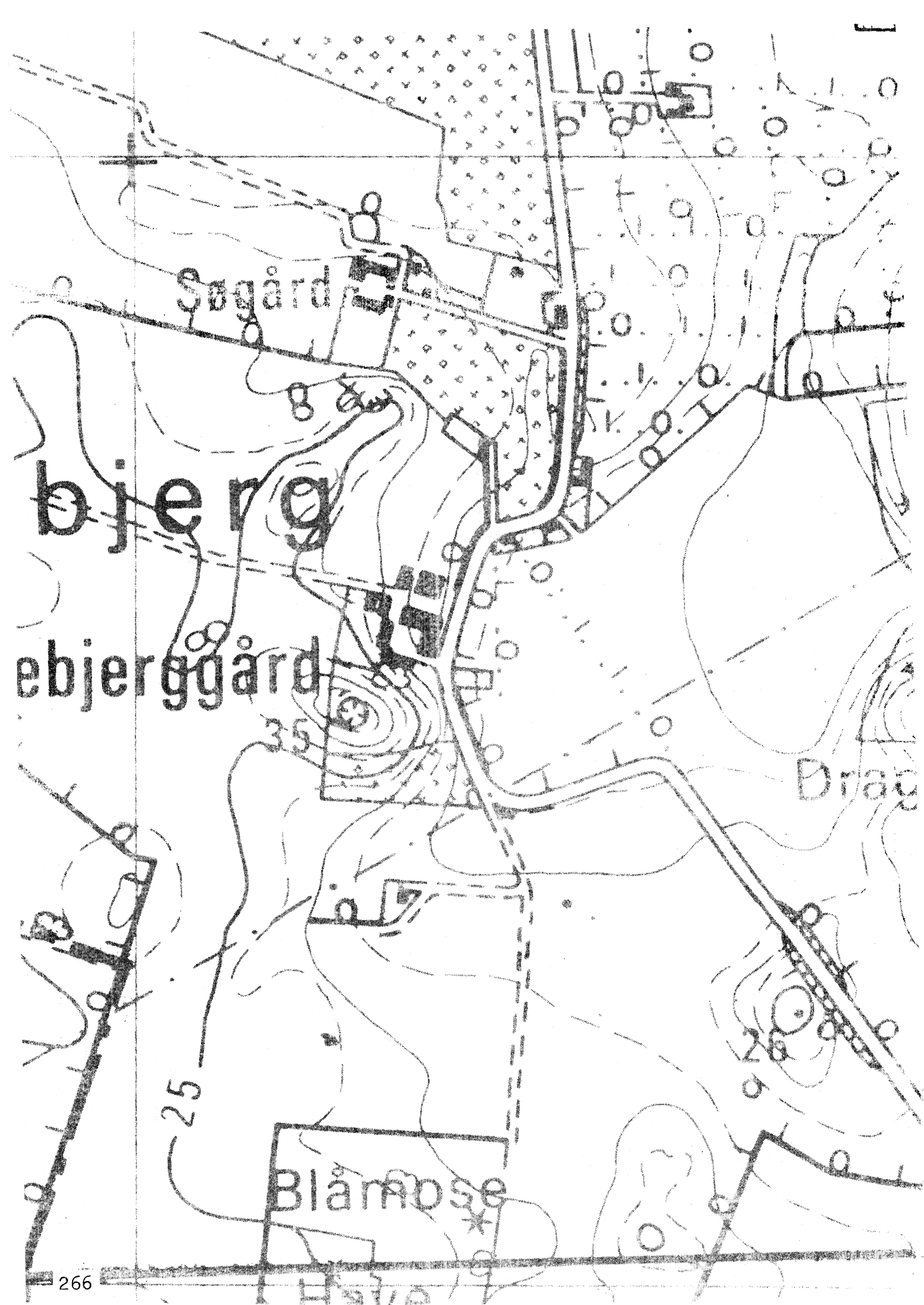
☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering: Interesse.**

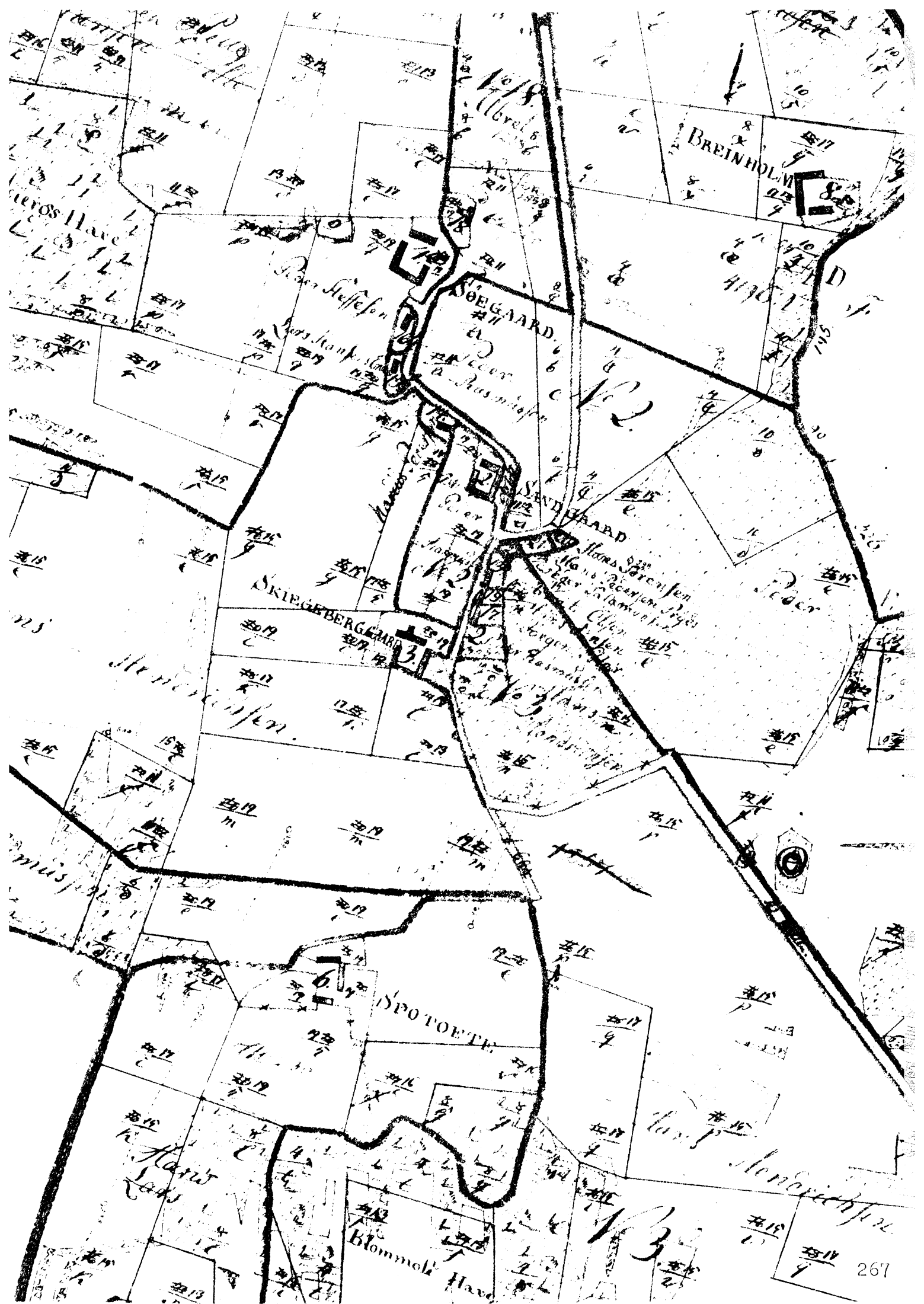
- 1) Anlægstype. Den lille udflytterby er løst opbygget og ejerlavet består fortrinsvis af navngivne enkeltgårde der dog i 1688 havde dyrkningsfællesskab. Selve Skebjerg er centralplaceret og har ager/eng-orientering. Byformen er slynger vejby. Et marknavn Skjolderup vidner om en nedlagt middelalderbebyggelse.
- 2) Udviklingstype. Ejerlavet vedblev med at have spredte besiddelsesforhold og bebyggelsen udviklede sig ret trægt indtil overgangen til selveje udløste en kraftig ekspansion i det 19. årh.

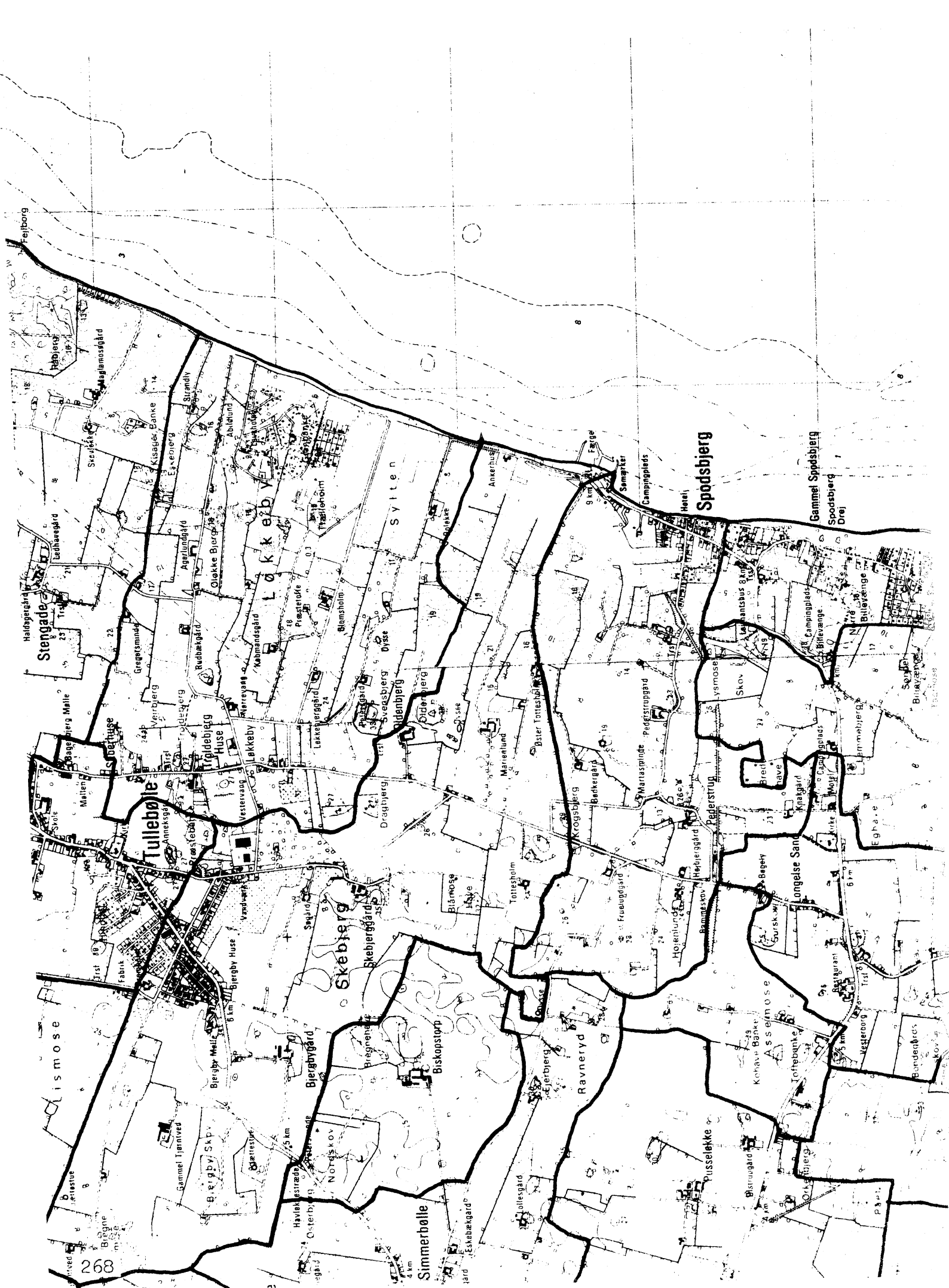
Sammenfattende drejer det sig om en noget atypisk anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

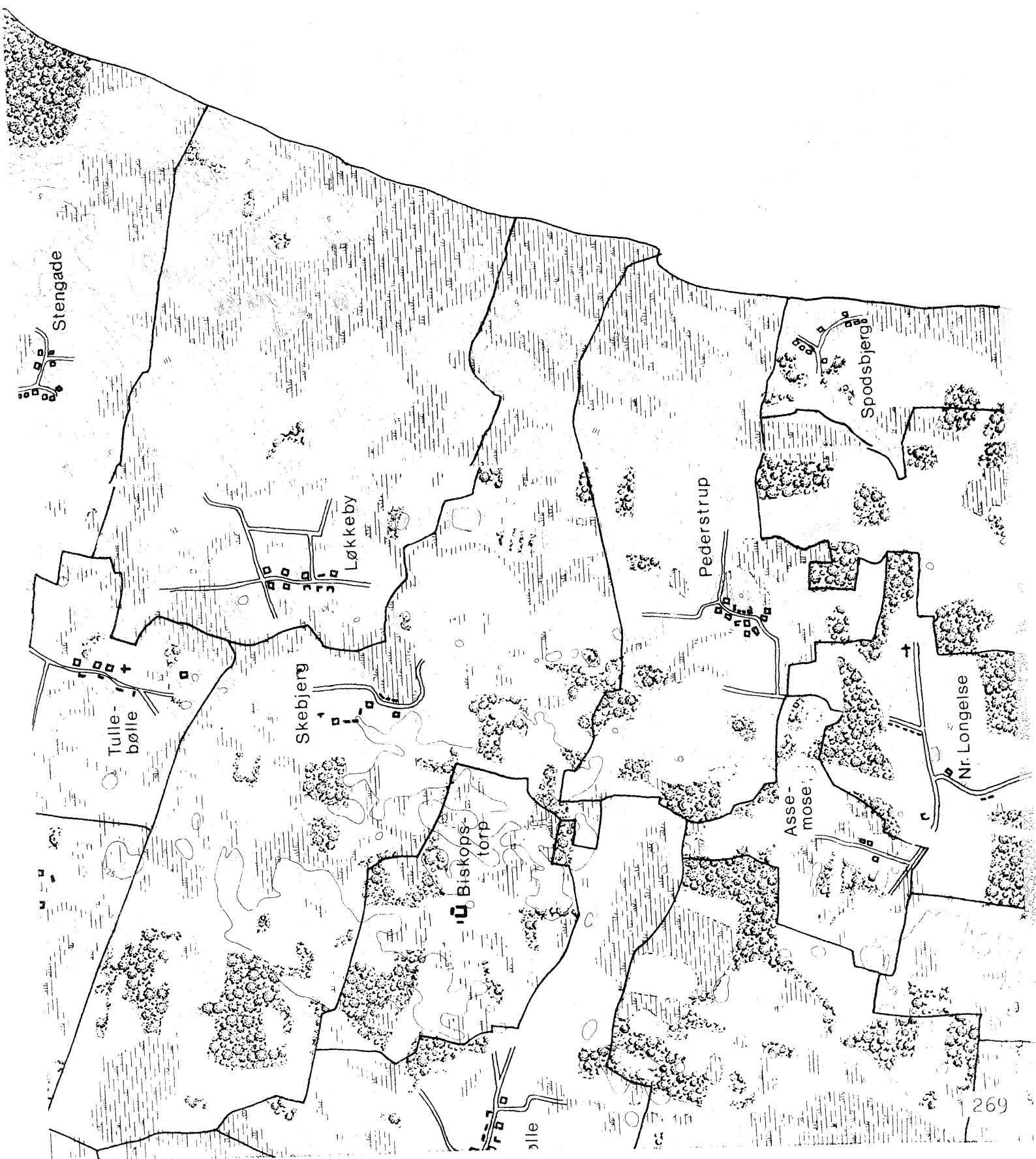
Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis opløst.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en stor del af udskiftningshegnene, samt flere skovarealer.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: tomten af Skjolderup, 2 frilagte gårdtomter.

STORE SNØDE

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
-----------------	----------------------------------	-----------------------------	-----------------------

Navn: Store Snøde	Navnetype: -with
---------------------------------	--------------------------------

Bemærkninger:

Store Snøde er nævnt første gang 1339 i formen Snøwith. Forleddet er tillægsordet, glda. snøth, som betyder ringe, elendig. Efterleddet er navneordet, glda. with, som betyder skov. Sammensætningen betyder formentlig "skov med stynede træer".

Anlægstype: Adelby med kirke	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder
--	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	------------------------------------	--------------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Vejklyngeby.

Gårdene ligger langs det forgrenede vejnet der går fra vest mod nordøst for her at dele sig i to veje mod henholdsvis nordøst og nordvest. Bebyggelsen er koncentreret i bymidten, hvor huse og gårde ligger meget tæt helt op til vejen med et reguleret præg. Her ligger også en vejforte med gadekær i tilknytning til den nordøstlige vejudgrening, men kun 3 gårde og 3 huse ligger placeret om vejforten. I begge byers udkanter er bebyggelsen mere spredt. I den vestlige ende ligger kirken ret isoleret med præstegården placeret ind mod den øvrige bebyggelse.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Stjerneudskiftning, regelmæssige stjernefigur i et bredt bælte øst for byen - store blokke i resten af bymarken.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 3 gårde.
☒ efter udskiftningen 8 gårde.
 Flyttet øst og nord for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug

rotation: 2/1

vangeantal: 4

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Overvejende moræneler. Ferskvandstørv, -dynd, morænegrus og smeltevandssand mod NV og S.

naturlig afgrænsning: Mod Ø, NV, S og delvis SV.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.

☐ blandingsøkonomi med

Engarealer i den N del samt spredt i ejerlavet, skov i det SØ hjørne.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	---------------------------	----------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Knap halvdelen (48%) af byens gårde er flyttet ud, mens 12 gårde ligger tilbage spredt over hele byen. Der er sket nybebyggelse både på de gamle tomter og uden for disse. Især er der opstået en ny bebyggelse langs den nye nord-syd gående vej gennem byen. Vejnettet er i øvrigt velbevaret og ligeså gadekæret, der antyder vejfortens placering. Toftesystemet er velbevaret, især i den midterste bydel.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En stor del af udskiftningshegnene, især stjerneudskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevarsareal☐ størsteparten opdyrket

To større engområder dels nordøst for byen, dels i det nordøstlige hjørne.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	---------------------------	----------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 599 ha, heraf opdyrket i 1688: 62%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
		149	103				
Bebyggelsesenheder:							
			1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:			32	27	22	23	27
Huse:					21		
Huse m/ jord:			4	6		26	44
Huse u/ jord:			5	7		4ml	49
I alt:			41	40	43	53	120
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.		5-8 tdr. htk.		8- tdr. htk.		Gennemsnit
Frataget 10 ukendte (64%) 1664	5		14		3		6,2
(67%) 1688 ¹	16		6		7		5,4
(91%) 1844	21		1		1		4,3
(74%) 1903	25		1		1		3,8
Folketal:							
	1787		1845		1901		
Voksne:	160		258		364		
Børn:	95		168		155		
I alt:	255		426		519		

1. Størrelsesfordelingen er forkert angivet.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. Herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
-----------------	---	-----------------------------	-----------------------

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			23	9	2		7	
1844	2	4			8	8	13	18
1903	27	93						

Udviklingsbeskrivelse:

Af det o. 1800 599 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket ikke mindre end 62%. Det er dog muligt at ejerlavets areal er mindsket i den mellemliggende periode som følge af Stensgårds ekspansion. Ejerlavet havde i 1688 trevangsbrug og takseredes til 149 tdr.htk. mod 103 tdr. i 1844. Navnet Snøde indicerer store skovarealer. Præstegården havde nærmest status af en lille hovedgård. I 1426 stadfæstes det, at præsten har ret til oldengæld af præstegårdens skove. I 1548 hedder det, at Snøde igen groede sø brugtes alene til præstegården, først til fiskeri og siden som eng. I 1688 var præstegården på 18 tdr.htk. og den havde da 7 mensalgårde og 8 huse. Af ejerlavet er udparcelleret Lille Snøde, der nærmest har karakter af en bydel, og mod nord Krogager. I 1440'erne var Krogagergård en væbnergård. Den kom senere under kronen, men afhændedes atter i 1577 sammen med 16 gårde. I 1580'erne flyttede hovedgården 600 m mod nord og navnet skiftede til Stensgård. I 1669 blev landsbyen Krogager lagt under hovedgården. Ifølge traditionen skal Snøde oprindeligt have ligget længere øst på i sognet ved marken Gl. Snøde.

Sidst i det 15. årh. havde Ernegård Frillesdatter 1 gård i Snøde, der imidlertid domineredes af kirkelige besiddelse. Odense-bispen havde ved reformationen 9 egaliserede gårde, hvortil kom præstegården og 2 kirkegårde. Kronen havde i forvejen bl.a. 3 selvejergårde og blev således ved reformationen dominerende godsbesidder i byen. I 1664 ejede kronen ialt 23 gårde og 19 huse. Den indensogns hovedgård Stensgård havde da afstået 3 gårde i Snøde i gældsudlæg og havde herefter 2 gårde tilbage. Med salget af Tranekær i 1672 medfulgte 14 gårde og 4 huse, og denne andel var endnu intakt i 1766. Stensgård havde i 1802 samlet 7 gårde, der var egaliseret på 4-5-0-0 tdr.htk. Endnu i 1844 var fæstegodset stort set intakt, men i 1903 var overgangen til selveje fuldført.

Antallet af gårde falder fra 32 i 1664 til 23 i 1844. En del af dette fald skyldes dog, at småbol er regnet for gårde i 1664, men senere for huse. I forbindelse med overgangen til selveje vokser hus- og befolkningstallet i voldsomt omfang, og Snøde har i dag karakter af bymæssig bebyggelse.

Gårdene var i 1688 af normal størrelse. En stor del af byens gårde var allerede egaliserede i senmiddelalderen, og på udskiftningstiden gennemførtes nye lodsejervise egaliseringer, der som helhed gav bebyggelsen et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	------------------------------------	--------------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

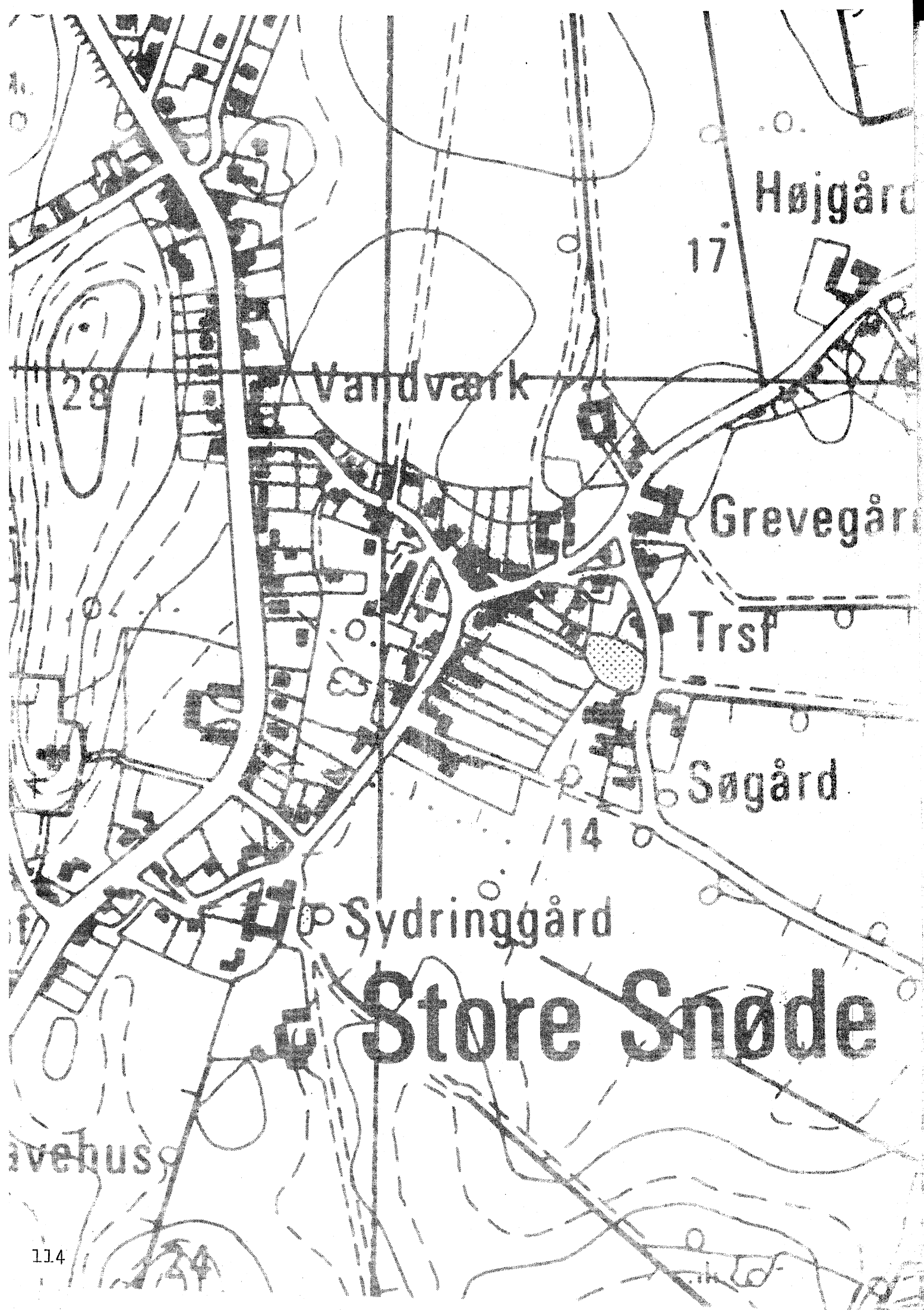
☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

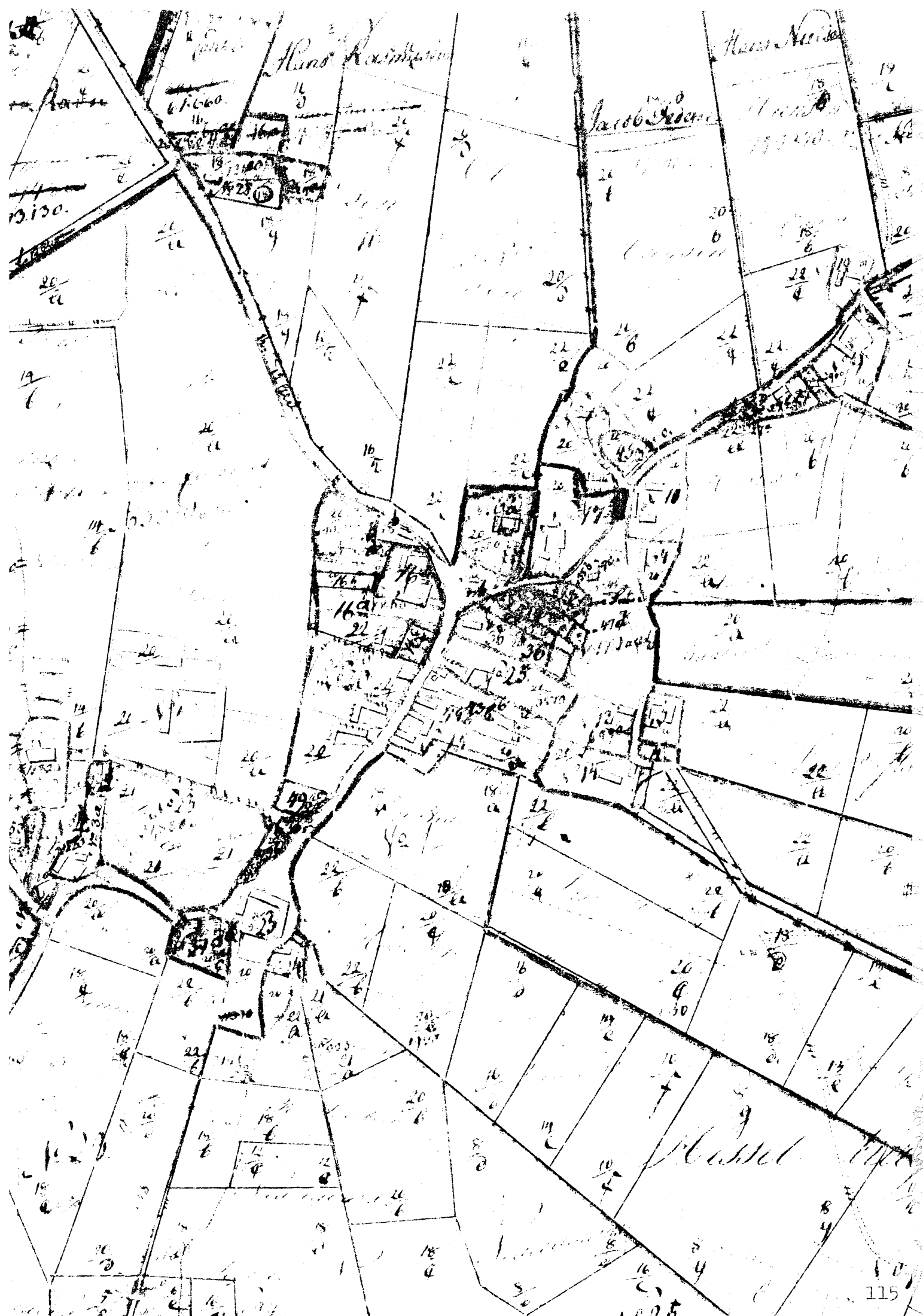
- 1) Anlægstype. Den store kirke-adelby er som typisk for kystejervlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet. Byen har agerorientering. Byformen er vejklungeby. Af det oprindelige ejerlav er udparcelleret Lille Snøde, der nærmest har karakter af en bydel og landsbyen Krogager, der senere blev til hovedgården Stensgård. Stensgård har formentlig gjort mindre indhug i ejerlavet. En mark Gl. Snøde vidner formentlig om forgængerens for den nuværende bebyggelse.
- 2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af bispegods, efter reformationen af krongods. Efter afhændelsen af Tranekær len fulgte hovedparten af byen fortsat Tranekær, medens resten samlede under nabohovedgården Stensgård. Byen udsattes for flere lods-ejervise egaliseringer og fik som helhed et egaliseret præg. Overgangen til selveje forløb sent men fulgtes af kraftig ekspansion, der forvandlede Snøde til en bymæssig bebyggelse.

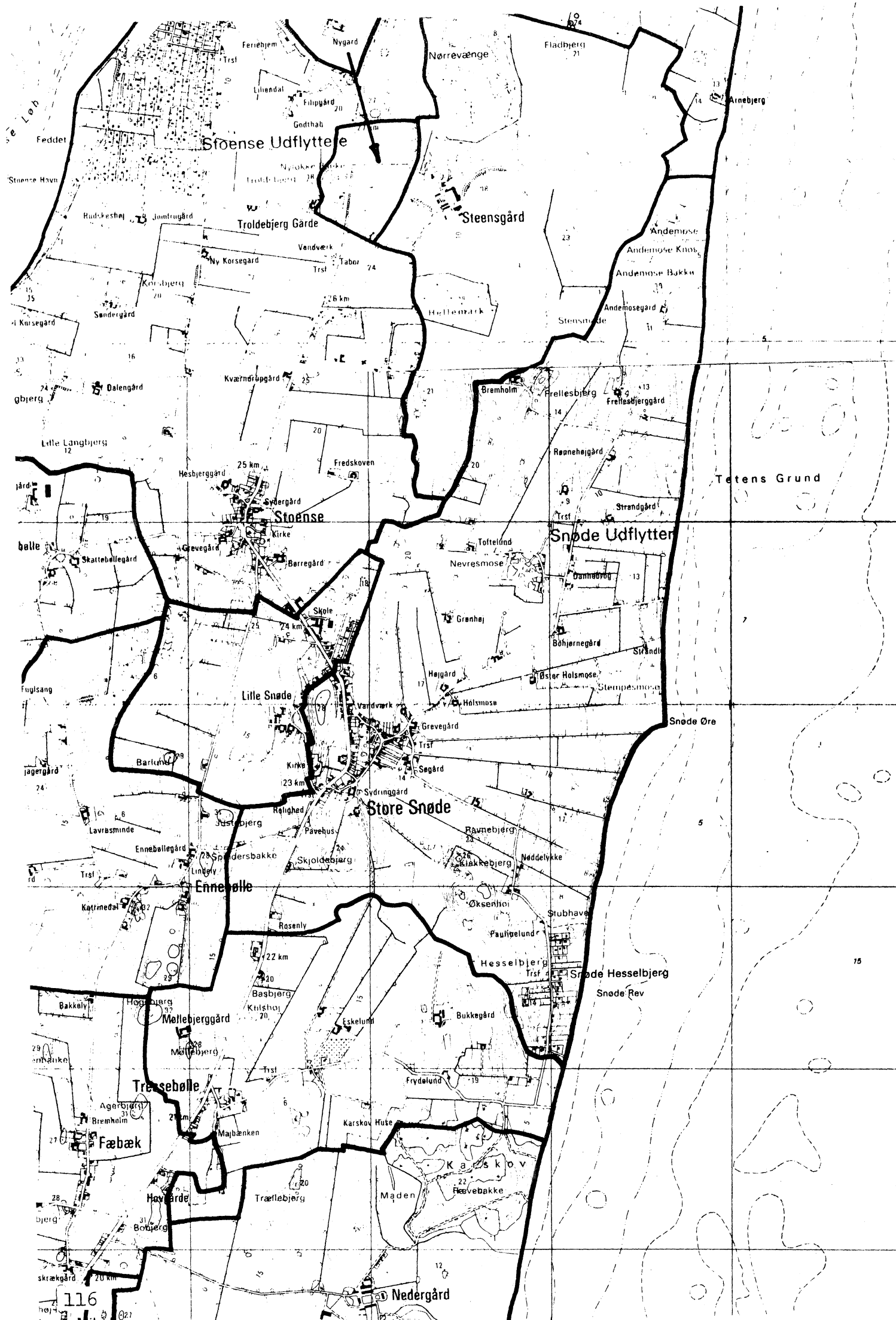
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

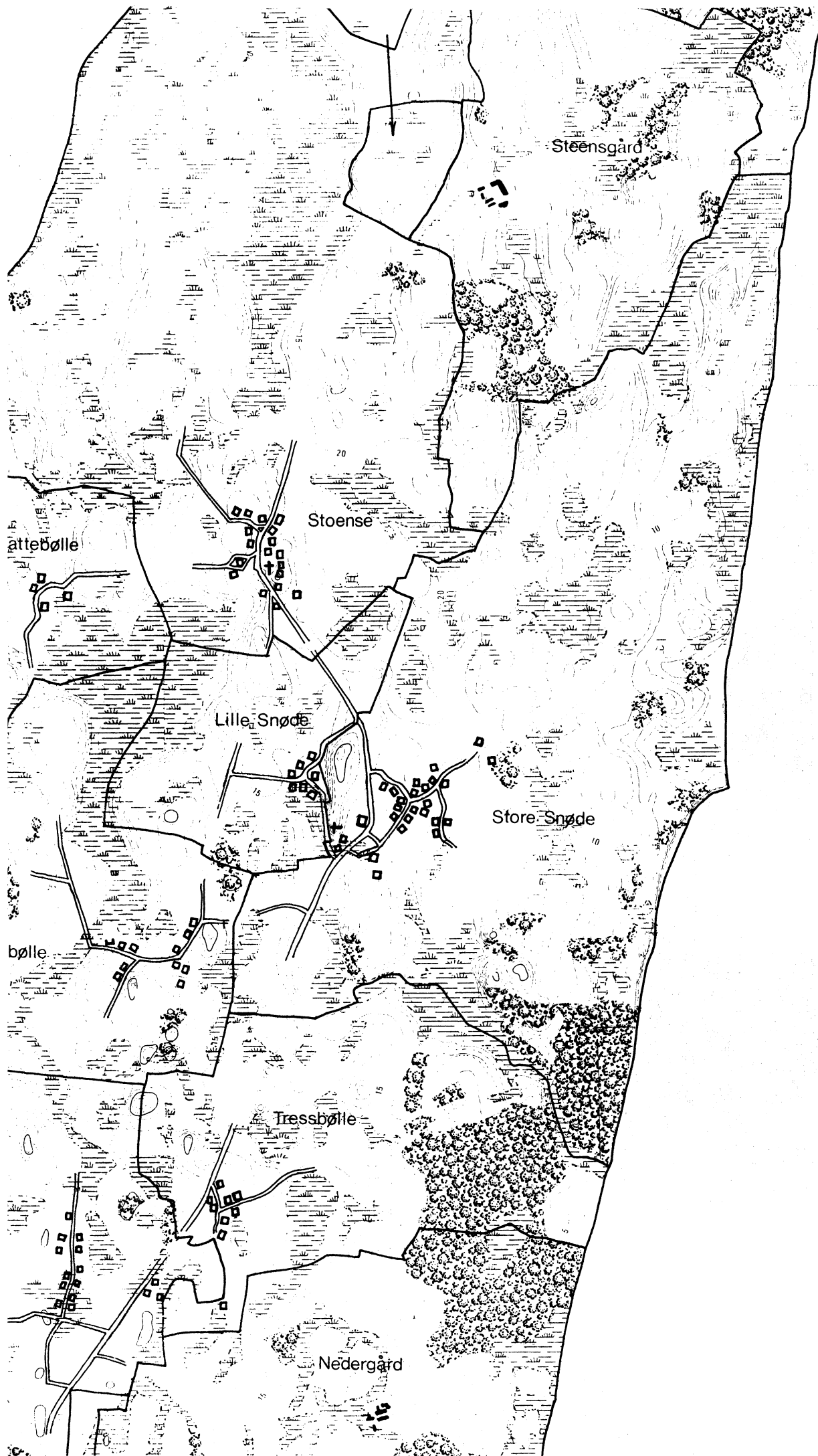
Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret, men præges af nybebyggelse.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret større engarealer samt en stor del af udskiftningshegnene.
- 3) Særlige relikter: kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: Gl. Snøde, 1 frilagt gårdtomt.

STENGADE

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
-----------------	----------------------------------	-----------------------------	----------------------------

Navn: Stengade	Navnetype: Stengade
------------------------------	-----------------------------------

Bemærkninger:

Stengade er nævnt første gang 1460 i formen Stengarde. Forleddet er navneordet sten. Efterleddet er navneordet, glda. garth, som betyder gård eller gårde.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder
----------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger uregelmæssigt placeret langs den nord-sydgående bygade og dens udgrening mod øst. Husene ligger koncentreret i midten af byen.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skvororientering ☐ årorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1806 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 3 gårde.
☐ efter udskiftningen
 Flyttet N og Ø i ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

```
driftssystem:    Alsædebrug          rotation:
vangeantal:     3
```

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terræn-skrænter.

jordbund: Overvejende moræneler med små områder med ferskvandsler,
-tørv og -sand.

naturlig afgrænsning: Mod $\emptyset$, NØ og delvis mod S og N.

- ☐ overvejende
☐ overvejende med større indhold af
☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Eng N og Ø for byen samt i det SØ hjørne, skov i den Ø del af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	---------------------------	----------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

6 af byens gårde (60%) er tilbage i byen på den samme plads som på udskiftningstiden. Der er ikke sket større nybyggeri i byen. Vejnettet er også velbevaret, men tofteskellene er delvis slettede.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☐ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☒ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Skov i den østlige ende af ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
-----------------	----------------------------------	-----------------------------	----------------------------

STATISTIK

Areal: 239 ha, heraf opdyrket i 1688: 70%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
		66	64				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		13	10	12	10	10	14
Huse:		4			15		
Huse m/ jord:			1	4		22	25
Huse u/ jord:			4	6			1
I alt:		17	15	22	25	32	40
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664 ¹	4	1	2				
(58%) 1688	7	3	2	5,4			
(90%) 1844	5	5		5,3			
(64%) 1903	12	2		3,7			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	78	116	132				
Børn:	40	48	36				
I alt:	118	164	168				

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			8	5			2	
1844							10	22
1903	1						13	26

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 239 ha store ejerlav var i 1688 tilsyneladende opdyrket 70%, hvilket er overraskende meget i betragtning af det ret store kystskovareal. Byen havde da alsædebrug og takseredes til 66 tdr.htk. i 1688 og tilsvarende til 64 tdr.htk. i 1844. I 1682 hedder det om de tre vange, at de er i årlig brug for vinterfodringens skyld, jorden bestod mest af rødt sand, grus, ler, sid og sur jord.

Stengade blokudskiftede i 1806 og siden er 3 gårde udflyttet.

I 1510 havde Tranekær len 6 gårde (heraf 2 selvejergårde) i Stengade, medens sognekirken havde en enkelt gård. I 1634 erhvervede kronen yderligere 1 gård og var herefter i 1664 oppe på 8 gårde. De to adelsgårde tilhørte i 1664 Fårevejle og Nedergård. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 9 gårde og 4 huse i Stengade. I 1766 bestod Tranekærs gods af 7 gårde a 6-4-0-0 tdr.htk., 1 gård a 1. tdr. og 14 huse. Fårevejle og Nedergård havde da stadig hver 1 gård. Endnu i 1903 var byen stort set intakt som fæstegods. Omend gårdtallet varierer noget som følge af småbol på grænsen mellem gård- og husklassen, synes antallet vigende fra 1610 (13) til 1844 (10). Inden 1903 steg det til 14. Antallet af huse var som følge af naboskabet til hovedgården Blegholm (u. Tranekær) allerede højt i 1700-tallet. Hus- og befolkningstallet ekspanderede herefter kun moderat i det 19. årh.

Gårdene var i 1688 af normal størrelse. Tranekærs (Blegholms) gårde egaliseredes i 1700-tallet og byen fik herved som helhed et egaliseret præg.

Ved Stengade er funder 4 rige vikingetids jordfæstegrave.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

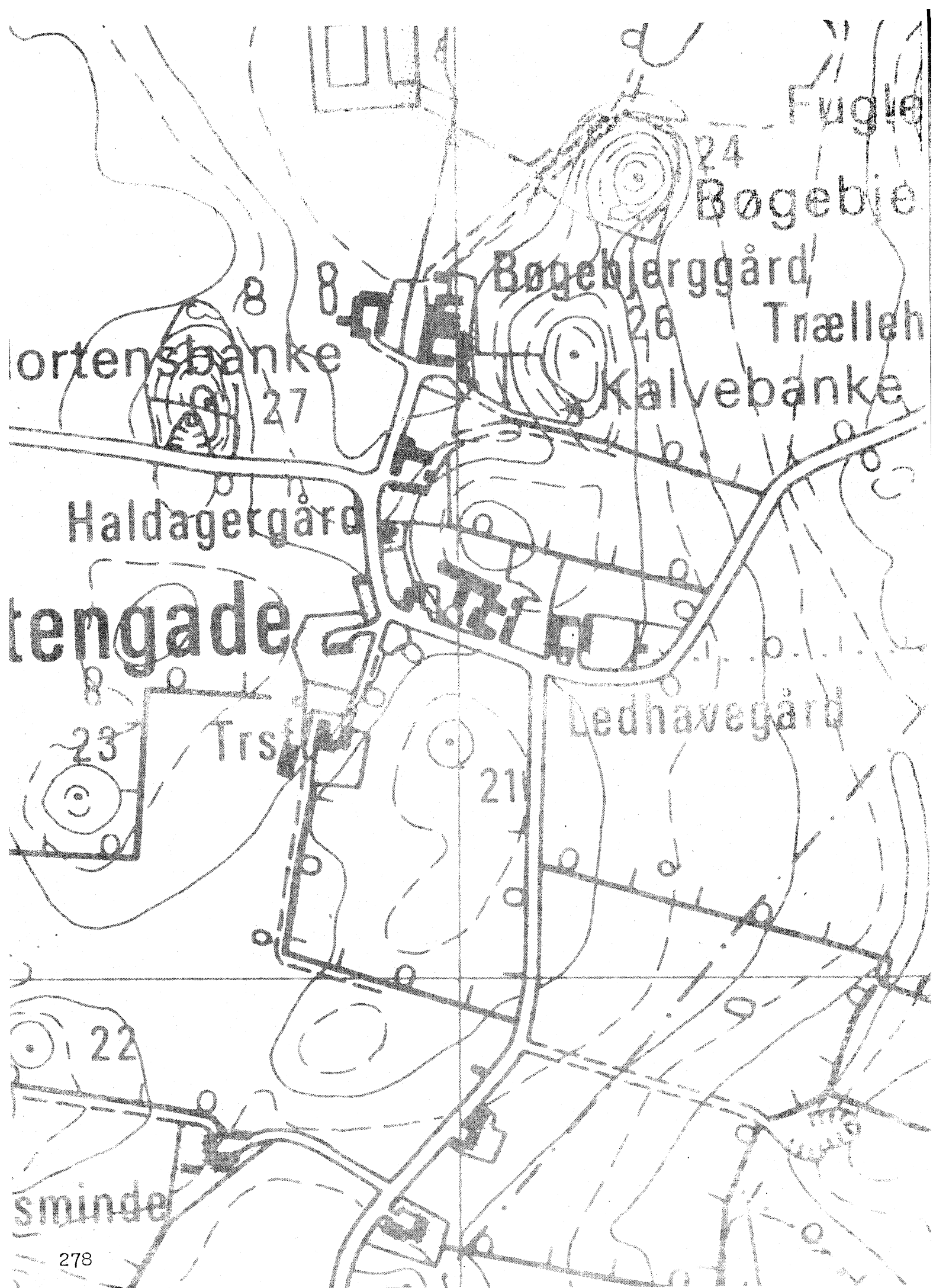
☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse

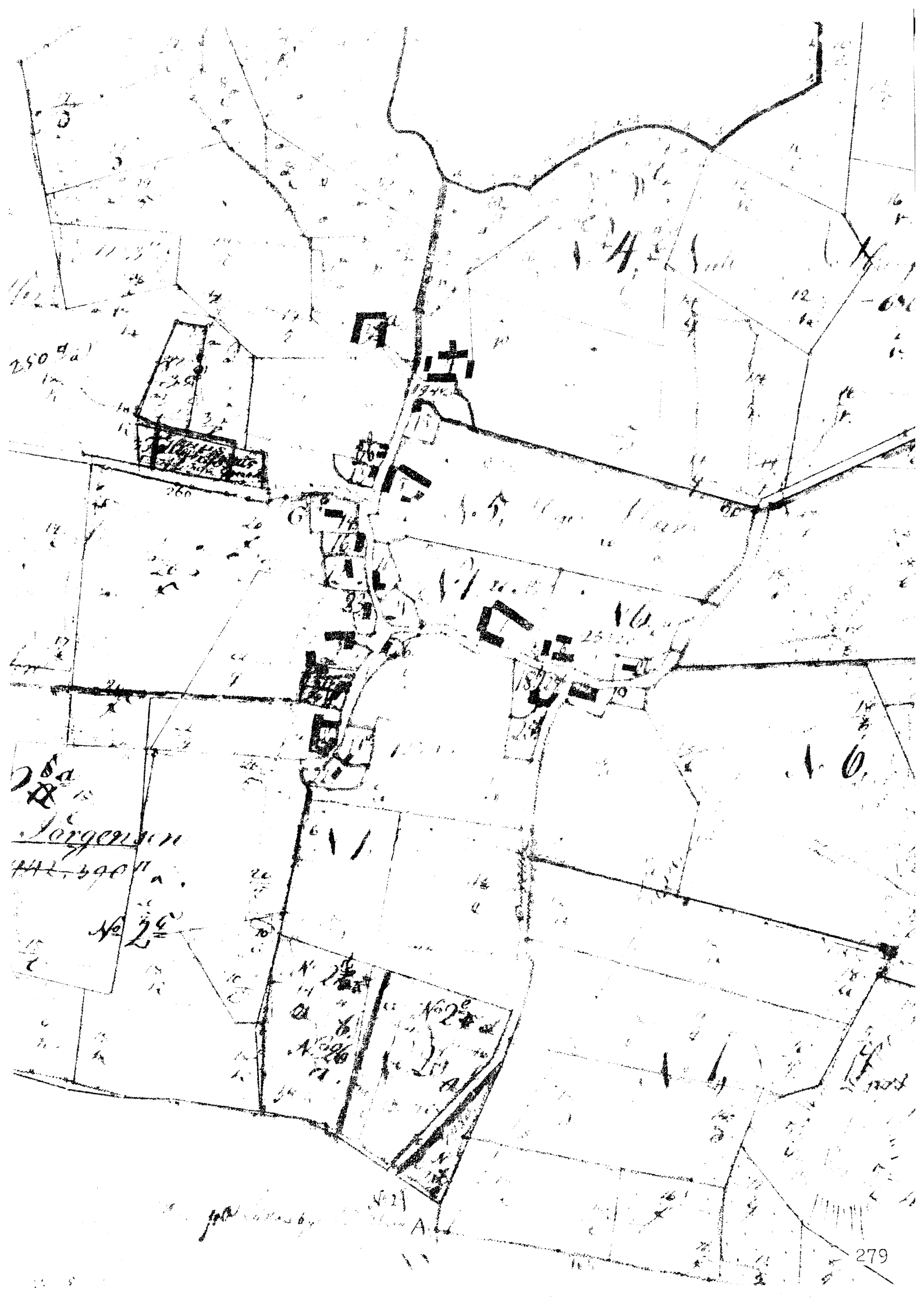
- 1) Anlægstype. Den lille adelby er som typisk for kystejervlav placeret i et indre hjørne af ejerlavet. Byen har agerorientering. Byformen er den alm. forekommende slynget-vejby type. Ejerlavet er præget af ujævnt terræn, dårlig jord, skov og sø.
- 2) Udviklingstype. Byen domineredes fra middelalder af krongodset Tranekær fra 1672 grevskabet af samme navn. I 1700-tallet oprettedes nabogården Blegholm som hovedgård under Tranekær, hvilket satte sig spor i en egalisering og en voldsom forøgelse af hustallet. Manglende overgang til selveje indebar en kun moderat ekspansion i det 19. årh.

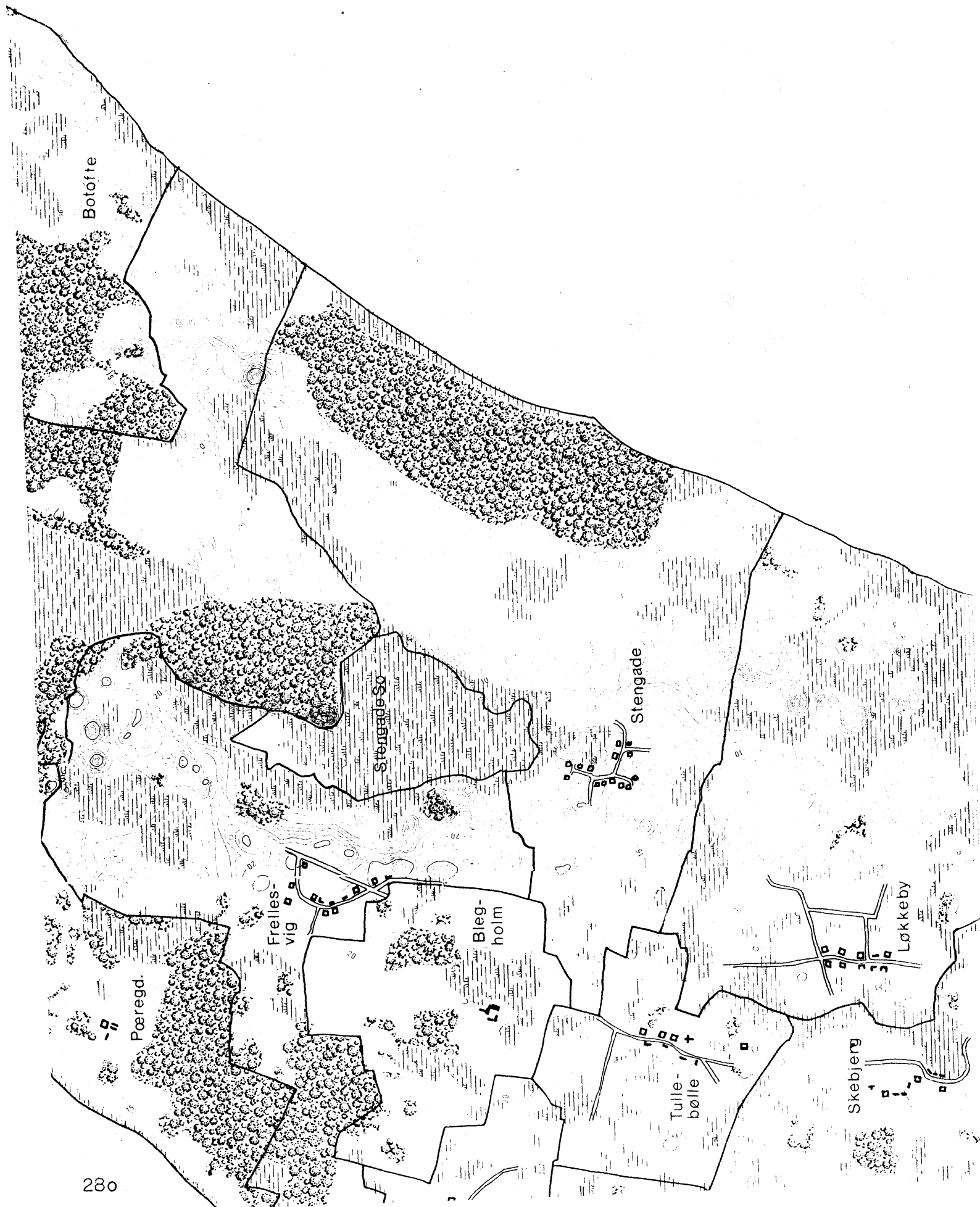
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

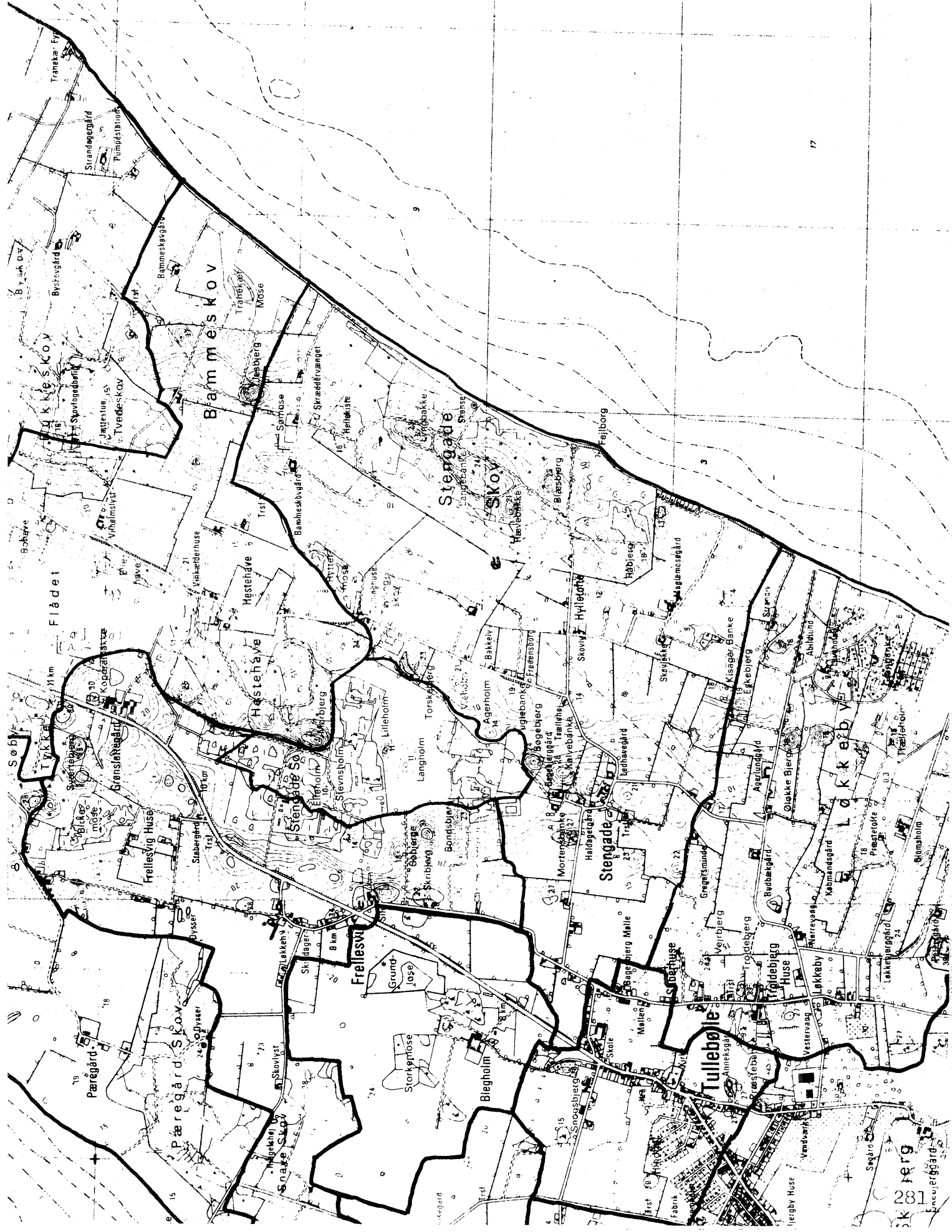
Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er kun delvis bevaret.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret en del af udskiftningshegnene, samt større skovarealer.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

STOENSE

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	---------------------------	----------------------	------------------

Navn: Stoense	Navnetype: -næs
----------------------	------------------------

Bemærkninger:

Stoense er nævnt første gang 1339 i formen Stugnes eller Stugnnes, Stunnes. Forleddet er en form af navneordet, gl'da. stoen, som betyder stub. Efterleddet er navneordet næs.

Anlægstype: Adelby	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vikingetid og middelalder
---------------------------	--

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

I et lille anlæg foran Stoense gamle skole er der rejst en mindesten for lærer, amtsrevisor P. V. Nielsen.

I Stoense sogn fødtes 1790 forfatteren og opfinderen Peder Rasmussen.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

Byens gårde og huse ligger uregelmæssigt placeret omkring den nord-syd-gående vejforte og dens vejudgrening. Der er to udposninger i forten - i den sydligeste er der et gadekær. Øst herfor ligger kirken.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1805 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 7 gårde.
☒ efter udskiftningen 12 gårde.
 Flyttet N for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Nygård.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med terrænskrænter og hatformede bakker. Ekstramarginal smeltevandsdal midt i ejerlavet.

jordbund: Overvejende moræneler. Områder med smeltevandssand, ferskvandssand, -ler og -dynd især mod Ø.

naturlig afgrænsning: Mod V og delvis mod Ø og S.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng og kyst.
☐ blandingsøkonomi med
 Større engarealer spredt rundt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	---------------------------	----------------------	------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☒ opløst og nybebygget

Kun omkring 25-30% af gårdene tilbage i byen (resten udflyttet eller nedlagt). Der er sket en større nybebyggelse i det gamle byområde, hvor de gamle gårdtomter er bebyggede, men ikke uden for den gamle bebyggelses rammer. Der er bevaret omridsene af den gamle vejforte, ligesom også det øvrige vejnet er velbevaret. Toftestrukturen er bevaret, især i afgrænsningen mod bymarken, men er visse steder opløst af nybyggeri.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Engområder vest for byen og i den nordlige del.

En stor del af det nordlige ejerlav udlagt til fritidshusbebyggelse.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	---------------------------	----------------------	------------------

STATISTIK

Areal: 624 ha, deraf opdyrket i 1688: 52%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		108	103	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664 ²	1688	1774 ¹	1844	1903
Gårde:		27	39	23	21	22	30
Huse:		15	16		36		
Huse m/ jord:				18		31	34
Huse u/ jord:				5		14	48
I alt:		42	55	46	57	67	112

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
(69%)	1664 ¹	11	2		3,7
(65%)	1688	12	11		4,5
(91%)	1844	21	1		4,1
(67%)	1903	24	5	1	3,1

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	174	277	340
Børn:	95	167	156
I alt:	269	444	496

1. Af de 13 kendte.

2. Tallene upålidelige på grund af sammenblanding med Hov.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			21	16	4		14	
1844	3	7					19	38
1903	29	81					1	1

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 624 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 52%. Ejerlavet takseredes da til 108 tdt.htk. mod 103 tdr. i 1844. Byen havde i 1688 trevangsbrug i et dyrkningsfællesskab med hovedgården Nygård, der oprettedes i midten af 1600-tallet og åbenbart endnu ikke var helt udskilt i 1688. Af det oprindelige ejerlav er endvidere udskilt udflytterbyen Skattebølle.

Stoende blokudskiftedes i 1805 og siden er 19 gårde flyttet ud.

Fra 1456 til 1477 omtales en væbner i Stoense, der i øvrigt synes at have haft meget spredte besiddelsesforhold. I 1340 skænkede Jacob Basse 1 gård i Stoense til Snøde præstebord. I 1385 omtales gaver vedrørende bygningen af Stoense kirke. I 1456 erhvervede Maribo Kloster 1 gård. I 1457 skødede Nedergård et bol til Stoense kirke. I 1496 omtales en gård til Skt. Birgitte med 3½ marsel skov på Hovskov. I 1507 hedder det om en gård i Stoense til Bøstrup præstegård, at den havde ligget til 3-4 bol tilforn. Formentlig har kirke- og præstegodset udgjort 5 gårde ved reformationen, hvortil formentlig skal lægges de 7 gårde som Skt. Knuds Kloster i Odense besad i 1664. Blandt adelsgodset kan det nævnes, at Philip Axelsen pansatte 3 gårde i Stoense i 1462. Fårevejle havde i 1583 2 gårde i Stoense. Da kronen i 1577 afhændede Krogagergård (senere Stensgård) medfulgte 1 gård i Stoense. I 1664 dominerede kronen stadig byen, men tallene er dog upålidelige, da Stoense sammenblandes med byens parter i Hovskov bebyggelsen. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 8 gårde og 1 smedehus i Stoense. Endnu i 1766 havde Tranekær (hvorunder nu Nygård hørte) 8 gårde og 12 huse i byen, medens Nedergård havde 5 gårde og 2 huse i 1773.

Nabohovedgården Stensgård havde i 1803 8 egaliserede gårde a 4-6-0-0 tdr.htk. og 11 hartkornshuse. Endnu i 1844 var langt hovedparten af byen i fæste, men i 1903 var overgangen til selveje stortset afsluttet.

Antallet af gårde var i 1610 27, men faldt herefter til 21-22 først og fremmest som følge af hovedgården Nygårds oprettelse. Fra 1844 til 1903 steg gårdtallet til 30 i forbindelse med overgangen til selveje. Ligesom hus- og befolkningstallet i det 19. årh. steg i normalt omfang.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Som følge af flere lodsejervise egaliseringer på udskiftningstiden havde byen som helhed et egaliseret præg i 1844.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Stoense
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:☐

Interesse:

☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐

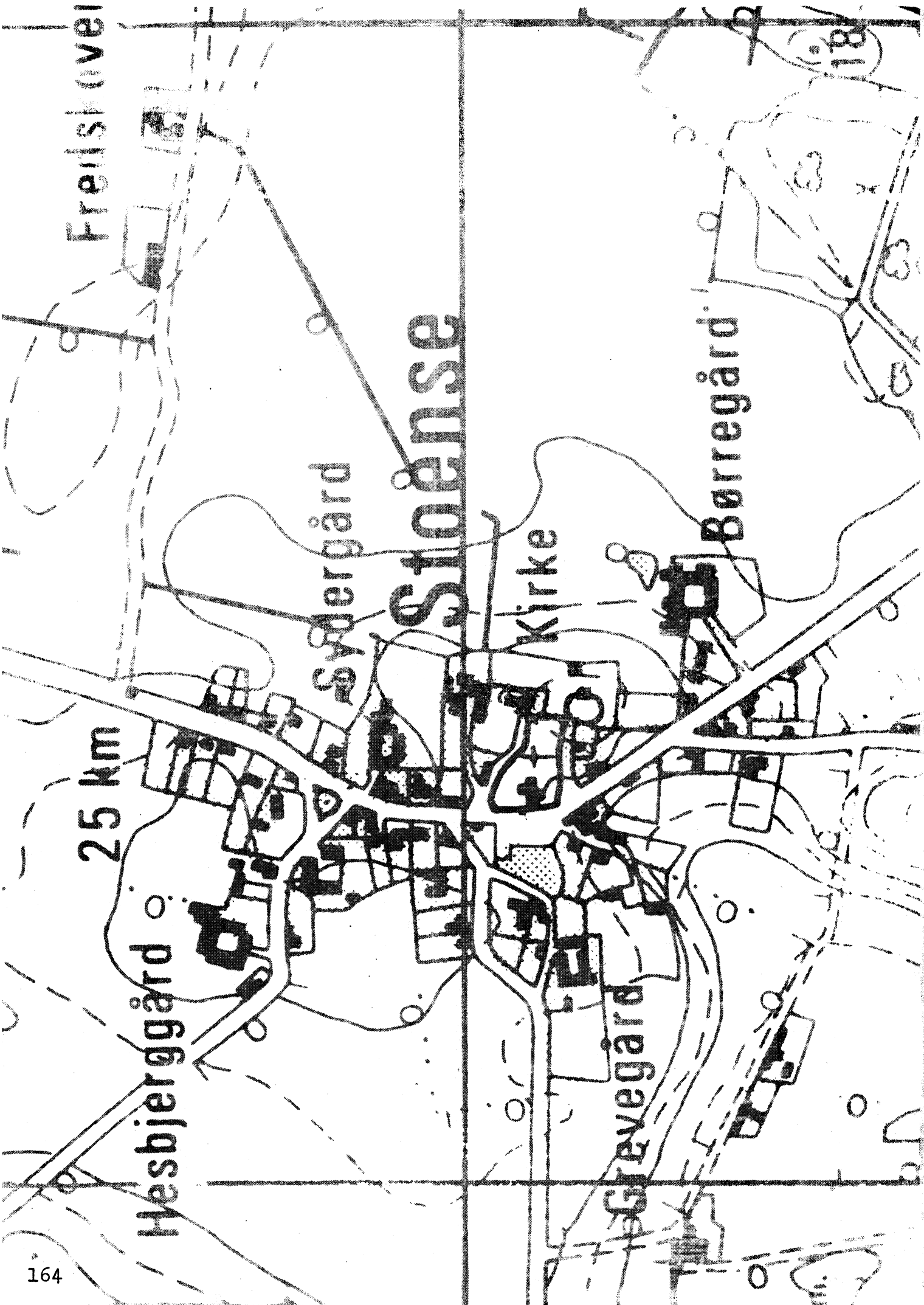
Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

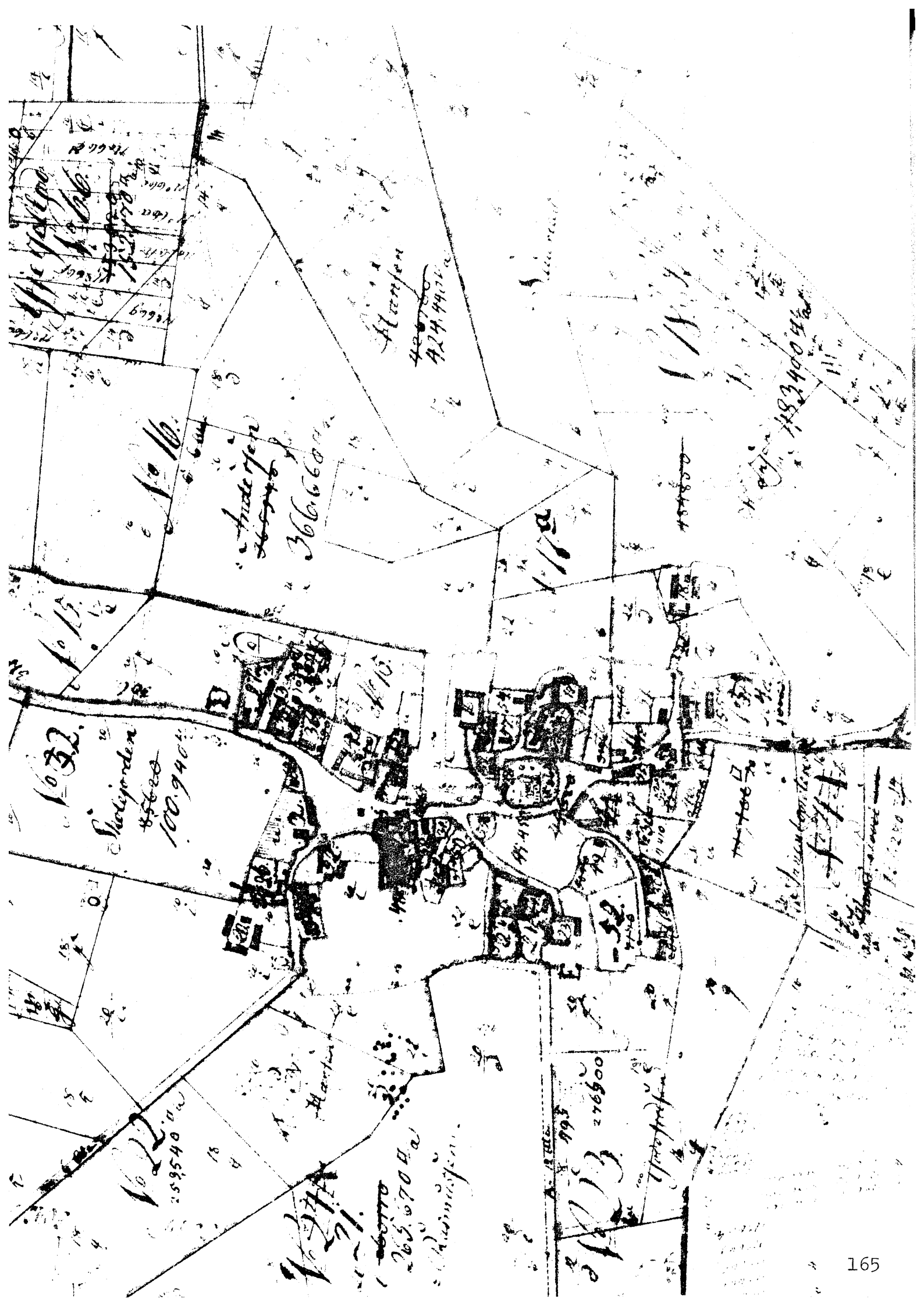
- 1) Anlægstype. Den middelstore kirke-adelby er som typisk for kyst-ejerlav placeret i et indre hjørne af sit ejerlav og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Af det oprindelige ejerlav er udparcelleret udflytterbyen Skattebølle. Mod nord havde Stoense andel i skovdistriktet Hov, der efterhånden udnyttedes til selvstændig bebyggelse. På grænsen hertil anlagdes o. 1650 hovedgården Nygård.
- 2) Udviklingstype. Stoense havde meget spredte besiddelsesforhold men domineredes i 1400-1500-tallet af kirkegods. I 1700-tallet var de største lodsejere grevskabet Tranekær (herunder Nygård). Stensgård og Nedergård. Byen egaliseredes (lodsejervis) på udskiftningstiden. Overgangen til selveje skete sent, og ledsagedes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med enkelte udviklingsmæssige karakteristika.

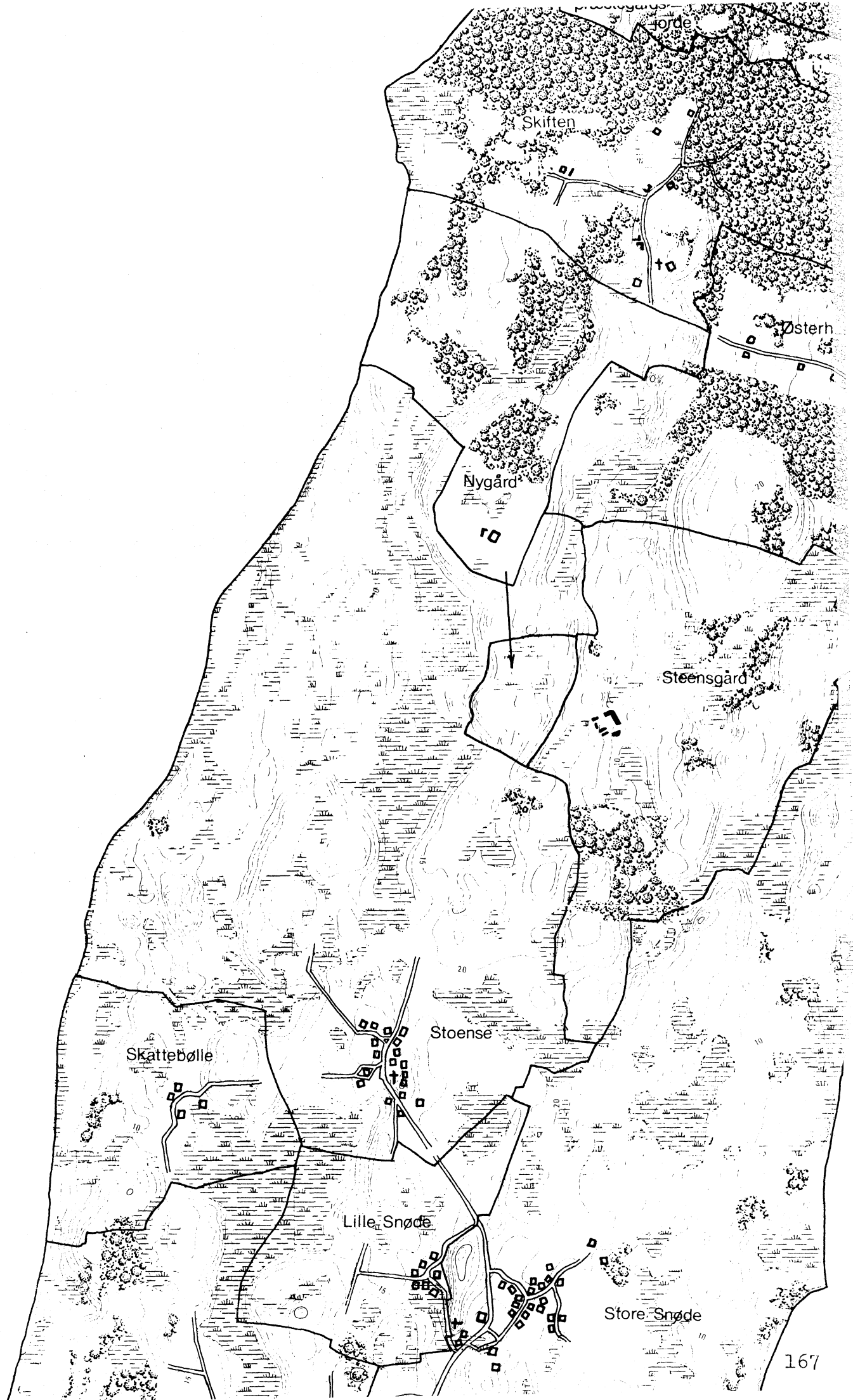
Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er opløst og nybebygget.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret større engområder, men optages for en stor del af sommerhusbebyggelse.
- 3) Særlige relikter: kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: -

STRANDBY

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	---------------------------	----------------------	-------------------

Navn: Strandby	Navnetype: -by
Bemærkninger: Strandby er nævnt første gang 1587 i formen Strandby. Forleddet er navneordet strand. Efterleddet er by, glda. by, som i de fleste stednavne betyder landsby.	

Anlægstype: Rydningsby	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
Bemærkninger: En rydningsby er en landsby, som er anlagt efter forudgående skovrydning på stedet i middelalderen.	

Historiske tildragelser: I Strandby er 1909 rejst en sten til minde om svenskernes angreb på Strandby skanse februar-marts 1659.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: <u>Tranekær</u>	Sogn: Tranekær
----------	------------------------------------	-----------------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPE

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens 3 gårde ligger med ret stor afstand langs den øst-vest-gående slyngede vej, der fører ned til stranden (gård nr. 1 har ligget vest for vejen i sammenhæng med den øvrige bebyggelse). Husene ligger midt inde i byen mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby ☐ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☐ engorientering ☒ kystorientering
 Byen ligger ud til kysten.

c. Udskiftning

år: 1783 1 gd. figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke.
1810 resten

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 1 gård.
☒ efter udskiftningen 1 gård.
 Flyttet Ø og S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Alsædebrug

rotation:

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terræn-skrænter. Ekstramarginal smeltevandsdal mod S.

jordbund: Overvejende moræneler. Ferskvandstørv i ejerlavsranden.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og Ø samt delvis mod N.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Store engområder i S og N del - skov N for byen og i den S del.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	---------------------------	----------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 1 gård tilbage på sin plads ved udskiftningen, resten flyttet ud. Der er ikke sket nybyggeri i byen. Vejnettet er uforandret, på nær den nordgående vej midt i byen. Toftesystemet opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☒ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Engområde i nordlige og sydlige del.

Skov øst for byen.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
-----------------	----------------------------------	-----------------------------	--------------------------

STATISTIK

Areal: 115 ha, heraf opdyrket i 1688: 48%.							
Tønder hartkorn	1662	1688	1844	1903			
	23	20	16				
Bebyggelsesenheder:							
		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		4	4	4	3	3	4
Huse:		1			5		
Huse m/ jord:						4	5
Huse u/ jord:						1	2
I alt:		5	4	4	8	8	11
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit		
(50%) 1664		2	2		6,0		
(75%) 1688		3	1		5,0		
(100%) 1844		2	1		4,8		
(50%) 1903		3		1	9,3		
Folketal:							
		1787	1845	1901			
Voksne:		23	35	48			
Børn:		10	21	24			
I alt:		33	56	72			

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	------------------------------------	----------------------	-------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			4					
1844					3	5		
1903					4	7		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 115 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 48%. Byen havde da alsædebrug og takseredes i 1688 til 20 tdr.htk. og i 1844 til 16 tdr. htk. Byen synes opstået som rydningsby i Tranekørs kystskovbælte. Kystorienteringen peger på en sen anlæggelsestid - senmiddelalder. I 1672 omtales en toft, som er afbrudt og bruges under ladegårdens avl - formentlig drejer det sig om enklaven mellem Strandby og Tranekær.

Strandby blokudskiftedes i 1783/1810 og siden er 2 gårde udflyttet.

Strandby hørte allerede fra senmiddelalder under kronlenet Tranekær, og de 4 gårde omtales i 1610 som ugedagstjenere. Med afhændelsen af Tranekær i 1672 medfulgte de 4 gårde i Strandby. Og endnu i 1903 lå gårdene samlet under grevskabet Tranekær.

Antallet af gårde lå fra 1610 til 1903 på 3-4, ligesom hustallet kun voksede i beskedent omfang i det 19. årh.

Byens gårde var i 1688 forholdsvis små. Byen egaliseredes første gang mellem 1688 og 1766, hvor den bestod af 4 gårde a 4 tdr. På udskiftningstiden egaliseredes byen endnu en gang.

I Strandby er rejst en mindesten over svenskernes angreb i 1659.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	------------------------------------	--------------------------	-----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

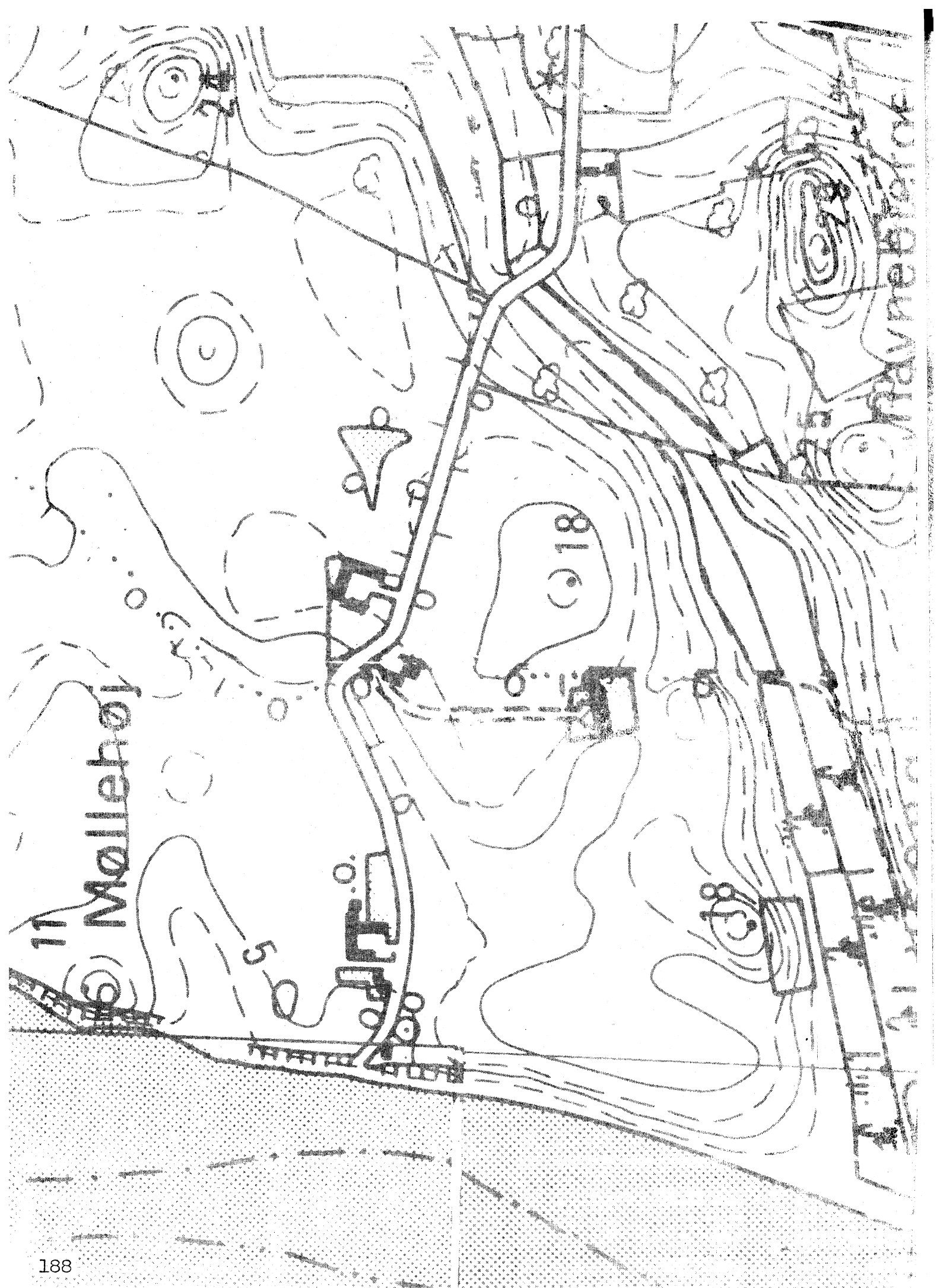
☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

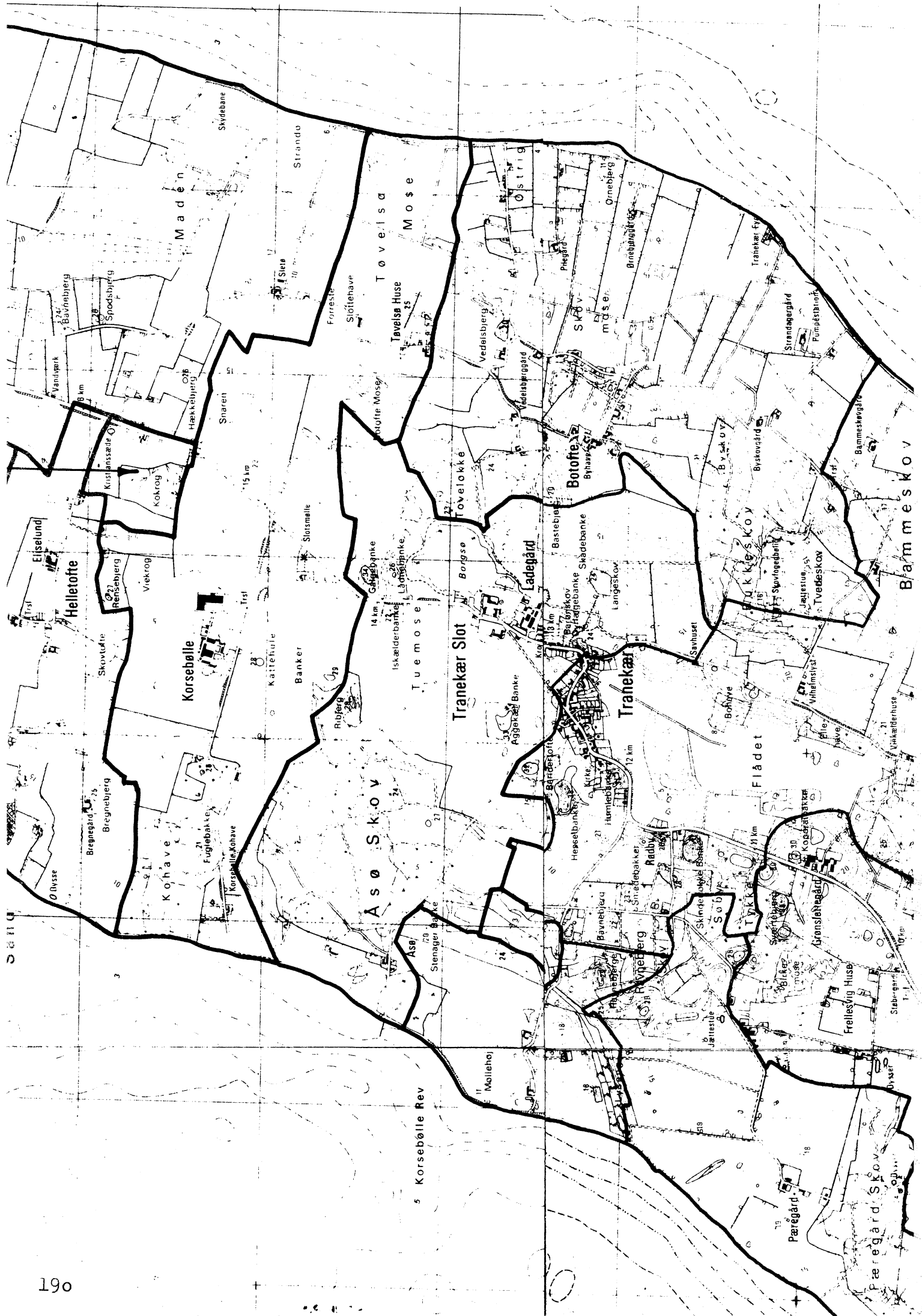
- 1) Anlægstype. Den lille rydningsby er opstået ved rydning i Tranekærs kystskovbælte - formentlig i sen middelalder. Bebyggelsen er kystorienteret og byformen løs, således som det er typisk for rydningsbyer. En del af ejerlavet lagdes i 1600-tallet under Tranekærs avl.
- 2) Udviklingstype. Byen hørte formentlig fra sin anlæggelse og endnu i 1903 under Tranekær len (fra 1672 grevskab) og fungerede som ugedagstjenerby for slottet. Byen egaliseredes inden 1766 og endnu en gang ved udskiftningen. Som følge af den manglende overgang til selveje ekspanderede bebyggelsen kun svagt i det 19. årh.

Sammenfattende drejer det sig om en typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis opløst.
- 2) Kulturlandskabet har ikke bevaret hegn af betydning, men dog større eng- og skovarealer.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 1 frilagt gårdtomt.

SVALEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

Navn: Svalebølle	Navnetype: -bølle.
-------------------------	---------------------------

Bemærkninger:

Svalebølle er nævnt første gang 1404 i formen Swaløbølæ. Forleddet er et mandsnavn og tilnavn gl'da. Swalæ identisk med fuglenavnet svale. Efterleddet er bølle, gl'da. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder.
--	---

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflytning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Slyngget vejby.

Af byens 6 gårde ligger de 4 ret tæt samlet på vestsiden af den nord-syd-gående vej, mens de to andre ligger nord herfor for enden af hver sin stikvej. Husene ligger spredt mellem gårdene.

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering

☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering

Byen ligger mod syd op til et engområde.

c. Udskiftning

år: 1800 figur: Blokudskiftning, store aflange blokke vest for byen.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 2 gårde.

☒ efter udskiftningen 2 gårde.

Flyttet øst for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1

vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Bøstrup.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker og terrænskrænter.

jordbund: Ferskvandstørv og -dynd øst for byen ellers moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og delvis mod S.

☐ overvejende

☒ overvejende ager med større indhold af eng.

☐ blandingsøkonomi med

Eng i området omkring byen samt spredt i ejerlavet.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup
----------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 2 af udskiftningstiden 6 gårde er tilbage i byen. Der er ikke sket nybebyggelse overhovedet. Vejnettet er stort set uforandret på nær stikvejen til den nordligste gård. Toftesystemet er opløst.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En lille del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med
mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Eng sydøst for byen, skov øst for byen.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup
-----------------	------------------------------------	--------------------------	----------------------

STATISTIK

Areal: 165 ha, heraf opdyrket i 1688: 50%.							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844		1903		
		35	33				
Bebyggelsesenheder: Incl. Mileskovhuse.							
		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		7	5	7	6	5	6
Huse:		2			11		
Huse m/ jord:						10	10
Huse u/ jord:			1	2 *		1	5
I alt:		9	6	9 *	17	16	21
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.		8- tdr. htk.		Gennemsnit	
1664		3		2		9,0	
86% 1688	6			1		5,1	
100% 1844	1	4				4,0	
1903	4	1		1		5,5	
Folketal:							
	1787		1845		1901		
Voksne:	64		97		84		
Børn:	45		74		34		
I alt:	109		171		118		

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup
-----------------	---	-----------------------------	-------------------------

Besiddelsesforhold:								
Selvejere:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			5	1				
1844		2			5	8		1
1903	5	9			1	6		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 165 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 50%. Tallet må dog tages med stor forbehold. Svalebølle havde integreret dyrkningsfællesskab med moderbyen Bøstrup og ejerlavsgrensene fastlagdes først ved udskiftningen. Dernæst har hovedgården Nedergård gjort indhug. Byen Brøndslette med 7 gårde, der lå nord for Svalebølle blev i 1600-tallet lagt under Nedergård.

Før 1728 blev den middelalderlige hovedgård Svalebølle ligeledes lagt under Nedergårds marker.

Svalebølle havde i 1688 trevangsbrug og takseredes da til 35 tdr.htk. og tilsvarende til 33 tdr.htk. i 1844. Enestegården Grallegård nævnes fra 1600-tallet.

Svalebølle blokudskiftedes år 1800 og siden er 4 gårde udflyttet.

En adelig sædegård Svalebøllegård, omtales som sådan fra 1340 til 1550. I 1664 synes hele byen at have tilhørt kronen, men det er dog muligt at Nedergårds andel (Svalebøllegård og endnu 1 gård) ved en fejl er udeladt. Med salget af Tranekær i 1672 medfulgte de 5 gårde i Svalebølle og Grallegård. I 1766 havde Tranekær 4 gårde og 5 huse, medens Nedergård havde 2 gårde (incl. den nedlagte Svalebøllegård) og 5 huse. Overgangen til selveje skete sent og var endnu ikke afsluttet i 1903.

Antallet af gårde fra 1610 til 1903 svinger omkring 6. Hus- og befolkningstallet vækst i det 19. årh. var særdeles moderat.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Byen synes egaliseret på udskiftningstiden.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Bøstrup
-----------------	---	-----------------------------	-------------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

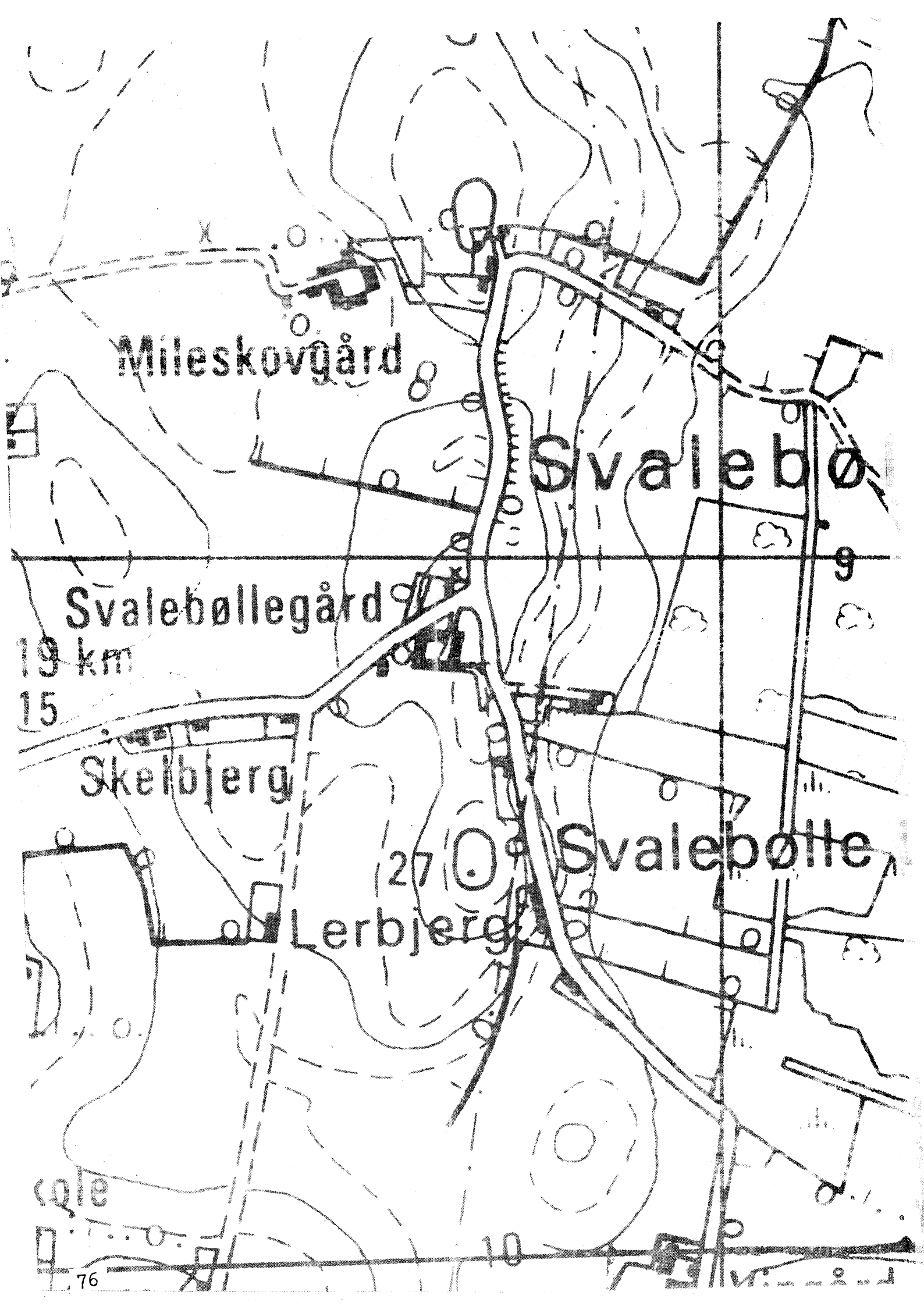
☒Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☐**Landsbytypologisk vurdering:** Stor interesse.

1. Anlægstype. Den lille udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle havde integreret dyrkningsfællesskab med moder byen Bøstrup. Svalebølle er randplaceret i sit ejerlav og har ager/engorientering. Byformen er den almindelige forekommende slynget-vejby type. Nabohovedgården Nedergård har gjort indhug i ejerlavet. Mod øst i ejerlavet omtales fra 1600-tallet Grallegård.
2. Udviklingstype. Byen husede i senmiddelalderen en væbnergård, men domineredes i øvrigt af krongods. Med salget af Tranekær len i 1672 fulgte 5 gårde i byen foruden Grallegård. Senere samledes byen under den indensogns hovedgård Nedergård. Byen egaliseredes på udskiftningstiden. Overgangen til selveje skete sent og ledsagedes af moderat ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig, forholdsvis typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

1. Bytomten er opløst.
2. Kulturlandskabet har bevaret større eng- og skovarealer, men kun få udskiftningshegn.
3. Særlige relikter: -
4. Arkæologiske interesser: 4 frilagte gårdtomter.

Mieskovgård

Svalebøl

Svalebøllegård

19 km

15

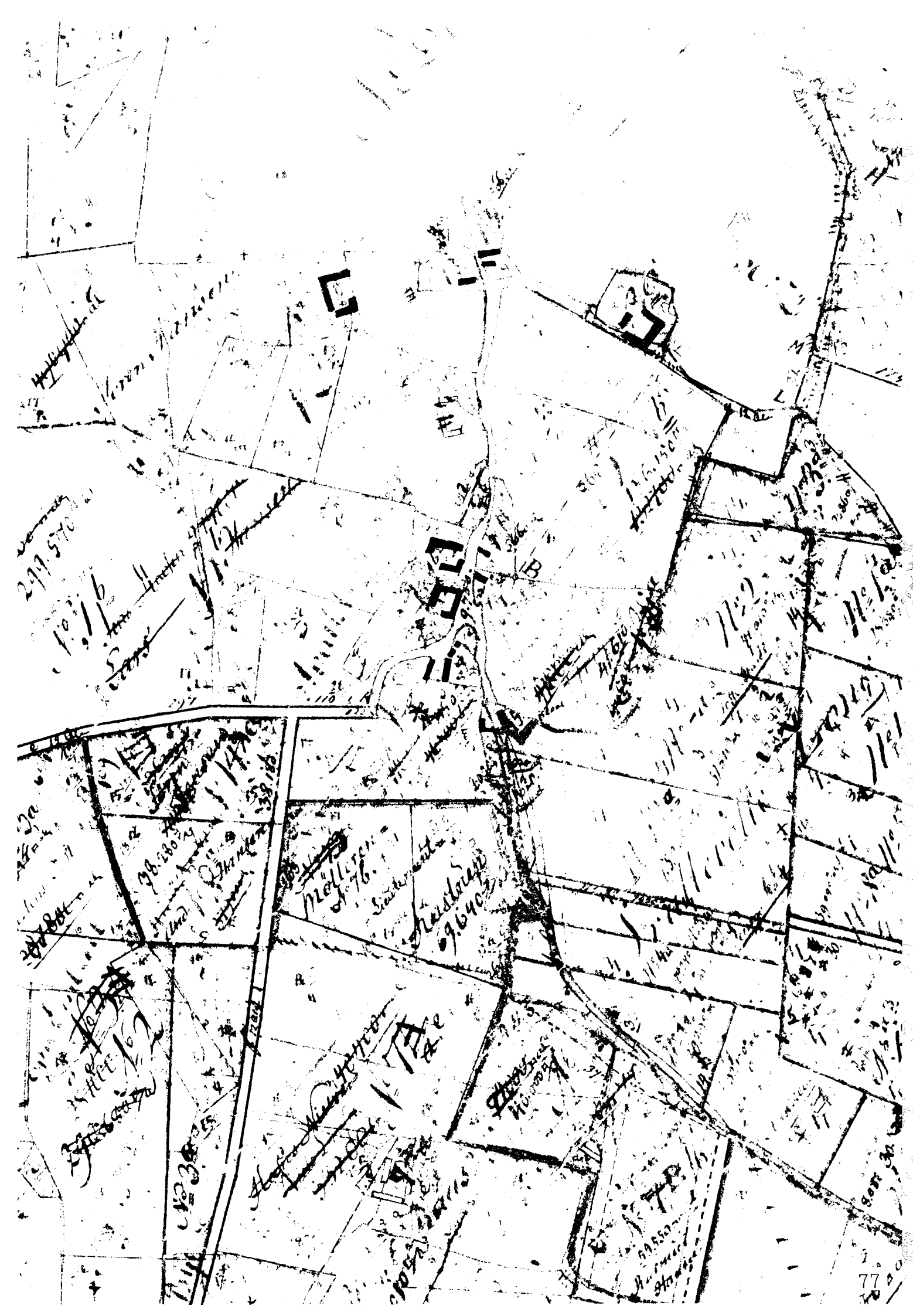
Skelbjerg

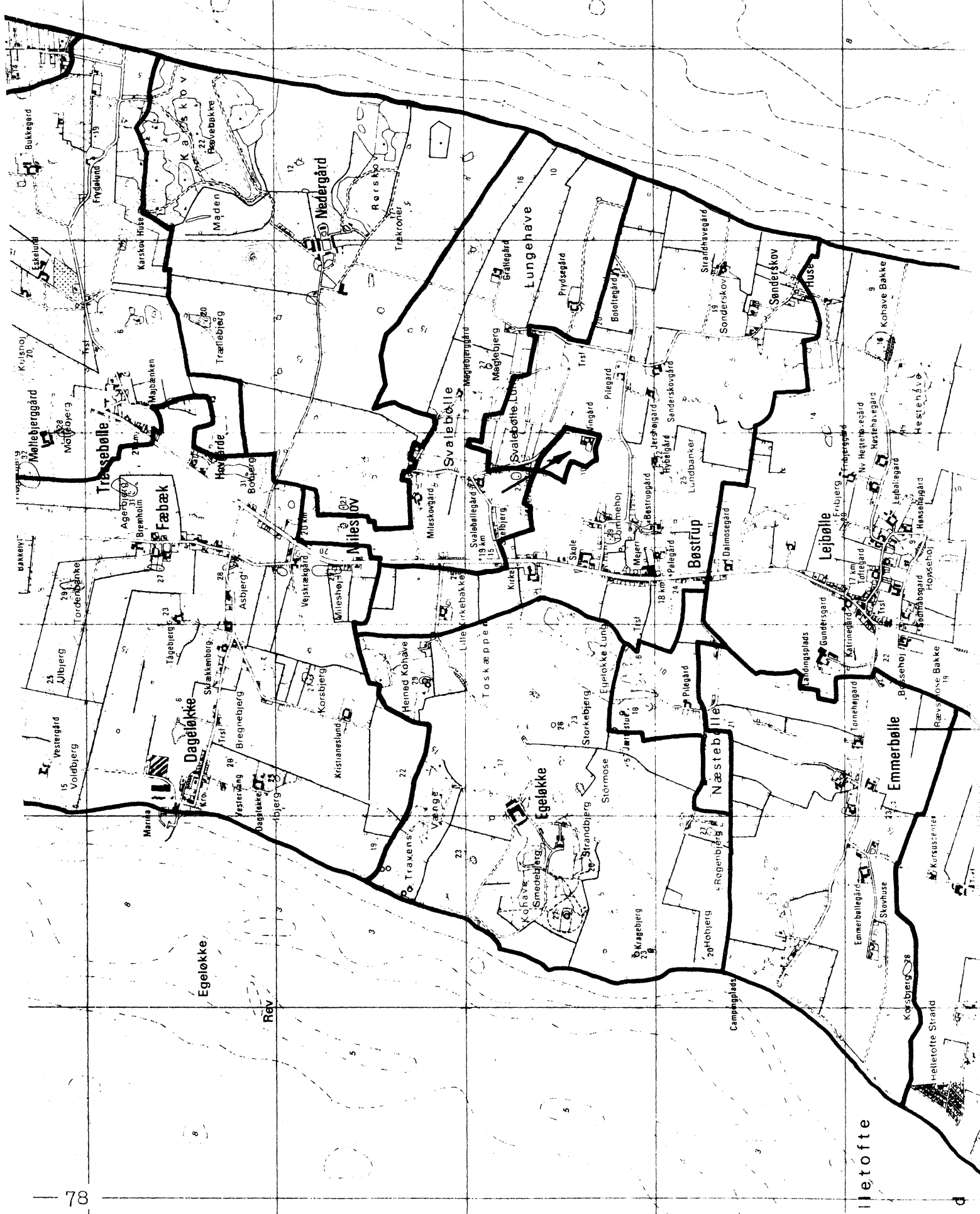
27

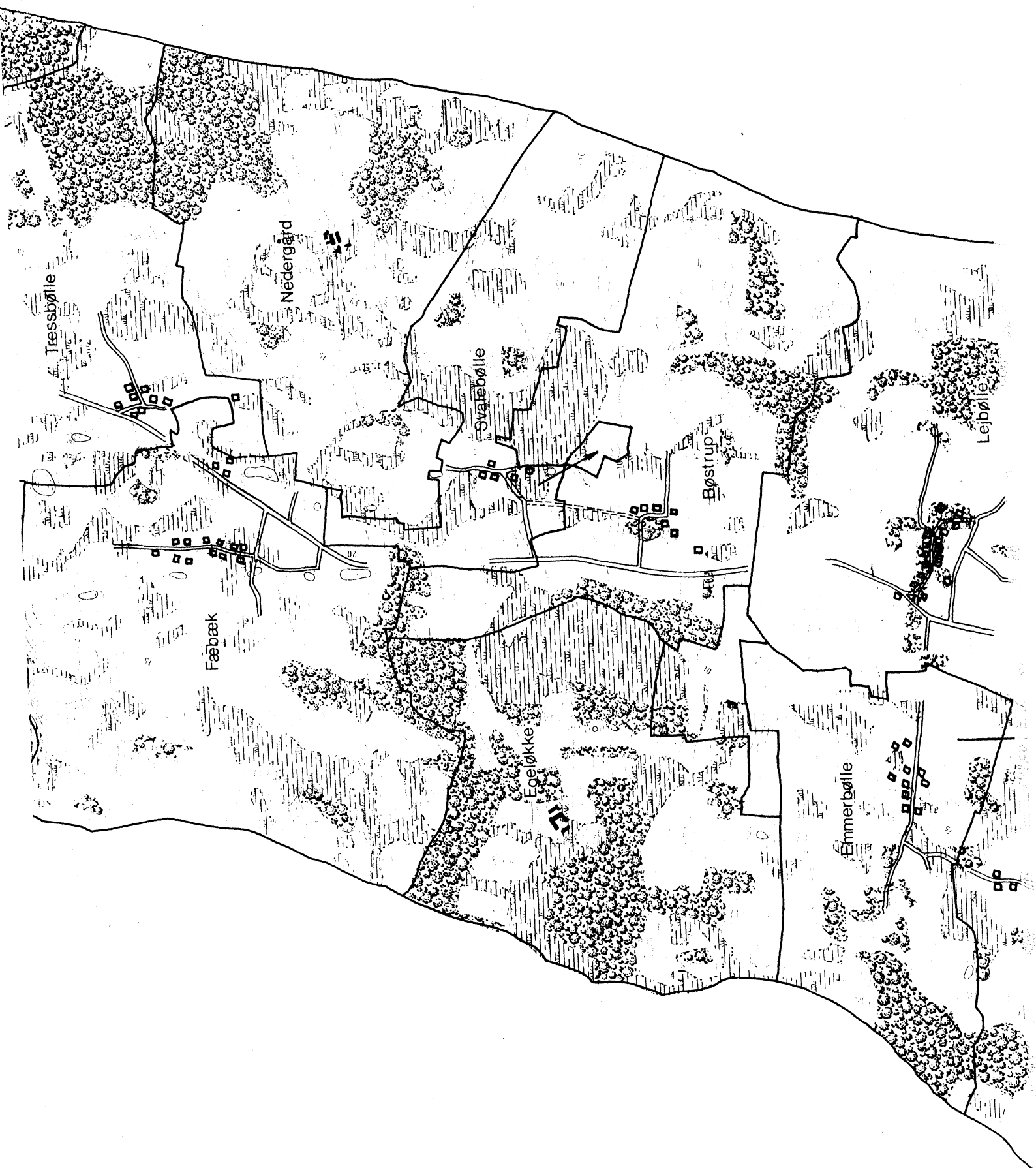
Svalebølle

Lerbjerg

76

TRANEKÆR

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	---------------------------	----------------------	-------------------

Navn: Tranekær	Navnetype: -kær
-----------------------	------------------------

Bemærkninger:

Tranekær er nævnt første gang 1231 i formen Trannækyær.
Forleddet er navneordet, glde. trana, som betyder trane. Efter-
leddet er navneordet, glde. kiar, som betyder kær.

Anlægstype: Adelby med kirke	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vi- kingetid og middelalder
-------------------------------------	---

Bemærkninger:

En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er
anlagt ved udflytning.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
-----------------	------------------------------------	----------------------	-------------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger langs den slyngede vej der går fra øst mod vest. I den vestlige ende ligger kirken og præstegården isoleret. (Det er svært at erkende bygningernes nøjagtige placering, da de ikke er indtegnet på kortet fra 1811).

b. Placering i forhold til by-marken

☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☒ engorientering ☐ kystorientering
 Engområde lige S for byen.

c. Udskiftning

år: 1799 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i størrelse og figur.

d. Udflytning

☒ ved udskiftningen 3 gårde + 3 huse.
☐ efter udskiftningen
 Flyttet i den SV ende af ejerlavet.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: Alsædebrug

rotation:

vangeantal: 2

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker. Hedeslette mod SØ og NV.

jordbund: Områder med moræneler, ferskvandstørv og -ler.

naturlig afgrænsning: Mod V, S og Ø.

☐ overvejende

☐ overvejende med større indhold af

☒ blandingsøkonomi med ager, eng, skov og kyst.

Eng S for byen samt i det SØ hjørne, skov SV og SØ for byen samt i den S ende.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	---------------------------	----------------------	-------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☒ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Knap 60% af gårdene er tilbage i byen, hvor der dog er sket en del nybyggeri langs vejen og syd herfor. Vejnettet er velbevaret, men tofteskellene er delvis opløste på grund af nybyggeriet. Kirken ligger stadig isoleret i den vestlige ende.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☐ udskiftningshegnene☒ intet af betydning

Kun få udskiftningshegn.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☒ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Store skovområder sydvest for byen og i den sydlige del.

Eng syd for byen og i den østlige del.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
----------	---------------------------	----------------------	-------------------

STATISTIK

Areal: 454 ha, heraf opdyrket i 1688: 17%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		27	49	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903 ¹
Gårde:		5	7ml	8	7	10	11
Huse:		6			27		
Huse m/ jord:			4ml	3		24	39
Huse u/ jord:			6	5		23	64
I alt:		11	17	16	34	57	114

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
1664	6		1	4,2
(88%-1:4) 1688	6	2		3,6
(90%-1:4) 1844	10			2,8
(100%-1:4) 1903	11			2,8

Folketal:

	1787	1845 ¹	1901 ²
Voksne:	112	335	289
Børn:	75	201	97
I alt:	187	536	386

1. Incl. Tranekær slot.

2. Baronskov incl. (35 voksne - 28 børn).

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
-----------------	---	-----------------------------	--------------------------

Besiddelsesforhold:					Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			Kronen:					
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			7	10				
1844	2	3			8	44		
1903		7			11	96		

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 454 ha store ejerlav var i 1688 kun opdyrket 17%, hvilket er i overensstemmelse med ejerlavets kuperede skovbygdepræg. Byen havde i 1688 alsædebrug i 2 vange. Jorden blev beskrevet som skovjord, der på grund af gødning kunne sås årligt. Bammeskov ud mod østkysten fungerede som overdrev og var adskilt fra vangene med et stengærde. Engdraget Flådet var tidligere Basballe sø. Der foretoges afvandingsarbejder i 1950'erne. Tranekær slot er udparcelleret og udvidet på Tranekærs bekostning. I 1597 blev gårdene Hagenberg og Snogebek lagt under slottet og inden 1690 udvidedes slottet yderligere med 7 tdr.htk. Strandby er som rydningsby i kystskovbæltet udparcelleret af Tranekær. Sydvest for Tranekær vidner marknavne på Sørby (1572) om en nedlagt middelalderby. I 1200-tallet omtales Svansager Mølle, der formentlig har ligget vest for Tranekær. Tranekær takseredes i 1688 for 27 tdr.htk., hvilket på grund af øget opdyrkning steg til 49 tdr. i 1844.

Tranekær blokudskiftedes i 1799 og siden er 3 gårde udflyttet.

Tranekær slot kendes allerede fra 1200-tallet og byen har formentlig allerede da hørt under slottet, i hvert fald ejede kronen gods i Tranekær i 1231. Foruden præstegården bestod byen i 1500-1600-tallet af små ugedagsbol til slottet. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 5 gårde (incl. præstegården) og 11 huse i byen. Endnu i 1903 lå byen stort set i sin helhed samlet under grevskabet Tranekær.

Antallet af gårde i byen er vanskeligt at følge på grund af en række småbol på grænsen mellem gård og husklassen. Men i 1600-1700-tallet synes byen at have bestået af 5-7 gårde. Foruden præstegården havde Tranekær slot således i 1766 6 gårde (heraf 4 a 1-2 tdr.htk.) og 24 huse i byen. Trods den manglende overgang til selveje ekspanderede bebyggelsen kraftig i løbet af det 19. årh., hvor der skete en udvikling til bymæssig bebyggelse.

Gårdene var i 1688 meget små, og bebyggelsen bestod fortrinsvis af små ugedagstjenerbol a 1-2 tdr. og havde som sådan et egaliseret præg allerede i 1600-tallet, omend der aldrig synes foretaget nogen egentlig stram egalisering.

Tranekær forsynedes i 1800-tallet som grevskabets hovedby med et seminarium, et børneasyl og flere fabrikker. Der findes endvidere kirke, kirkelade, kro fra 1802, skole fra omkring 1800. Byens udseende præges stadig af de mange gamle huse, der byggedes af indkaldte holstenske håndværkere.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tranekær
-----------------	------------------------------------	--------------------------	-----------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse:☐

Interesse:

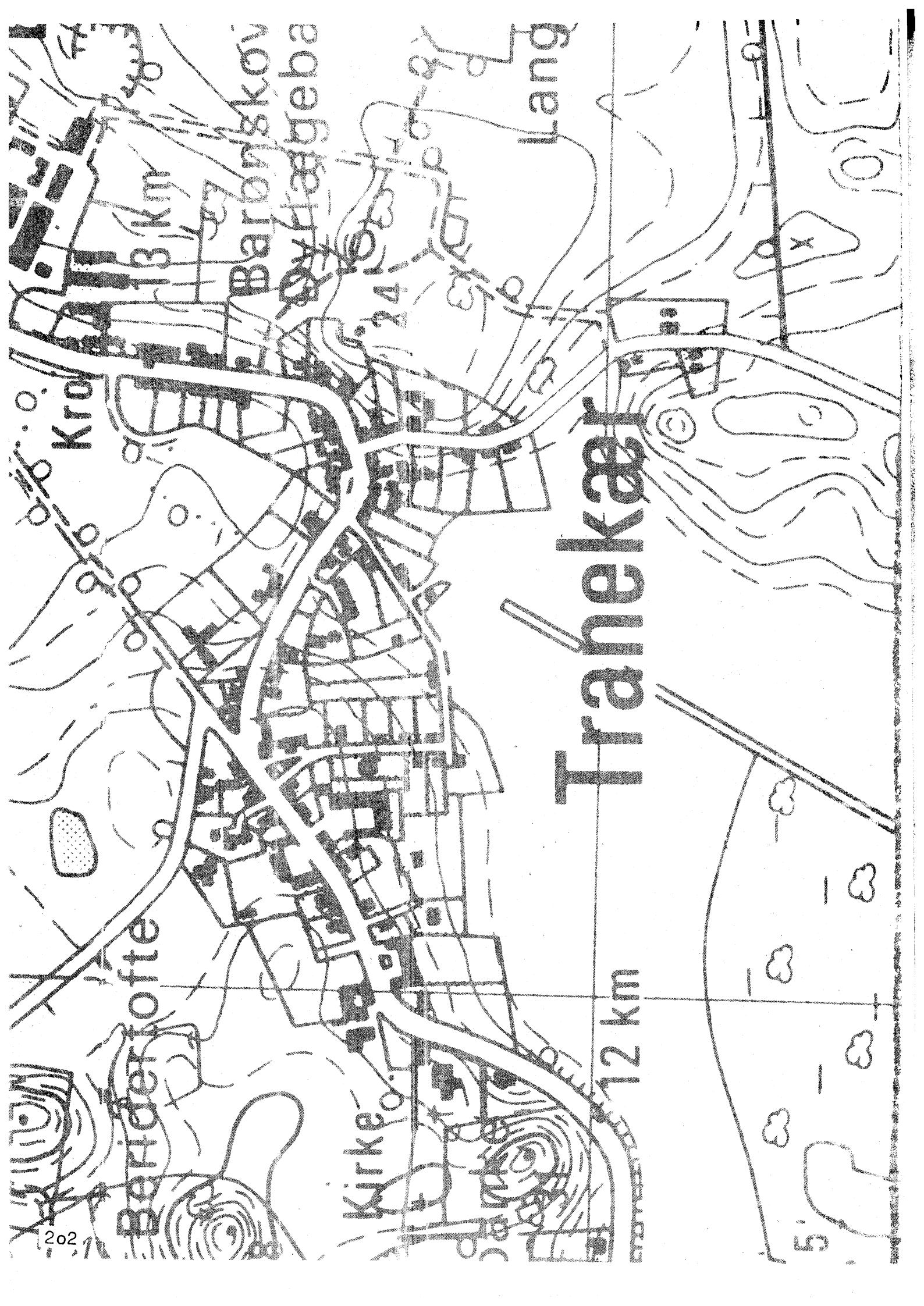
☐Stor
interesse:☐Særlig
interesse:☒**Landsbytypologisk vurdering:** Særlig interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille kirke-adelby fremstår nu som følge af Tranekærs slots udparcellering som en randby med ager/eng (tidl. sø) orientering. Byformen er slynget vejby. Ejerlavet er stærkt kuperet og præget af skov og sø. Byen havde alsædebrug i 1600-tallet. Tranekær slot er flere gange udvidet på byens bekostning. Af det oprindelige ejerlav er Strandby udparcelleret. I ejerlavet har endvidere ligget de nedlagte bebyggelser Svansager og Sørby.
- 2) Udviklingstype. Byen hørte fra middelalder og indnu i 1903 under kronlenet (senere grevskabet) Tranekær og fungerede som ugedagstjenerby for ladegården. Omkring 1800 byggedes landsbyen op til bymæssig bebyggelse, som hovedby for grevskabet.

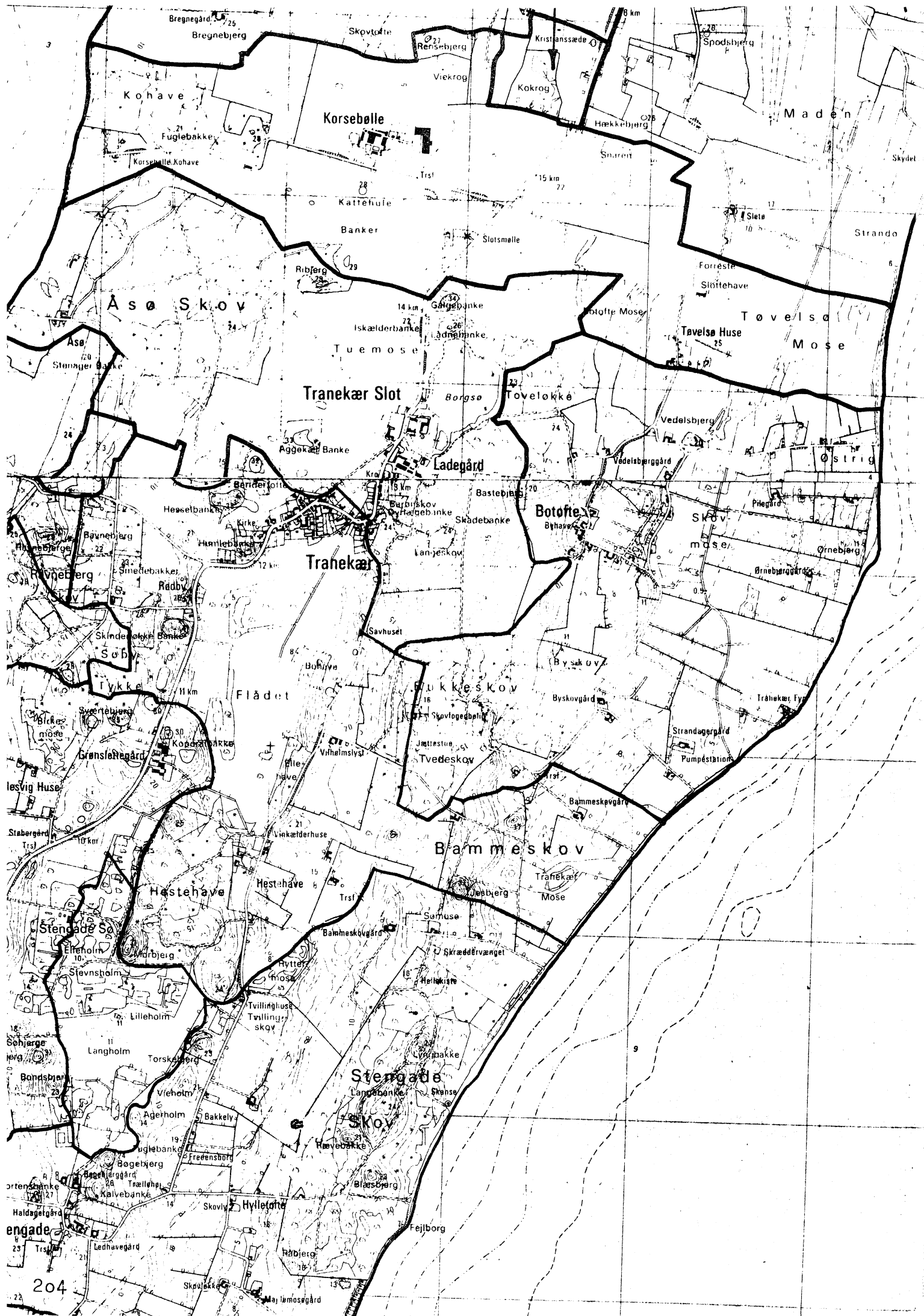
Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med mange, tildels enestående udviklingstræk.

Relikt-vurdering: Stor interesse.

- 1) Bytomten er delvis bevaret, men præget af nybyggeri.
- 2) Kulturlandskabet har kun bevaret få udskiftningshegn, men dog større eng- og skovarealer.
- 3) Særlige relikter: kirke, kirkelade, skole o. 1800, kro 1802, mange 1800-tals huse.
- 4) Arkæologiske interesser: tomten af Sørby og Svansager.

TRESSEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	---------------------------	----------------------	----------------

Navn: Tressebølle	Navnetype: -bølle
--------------------------	--------------------------

Bemærkninger:

Tressebølle er nævnt første gang 1340 i formen Tressebøl.
Forleddet er en form af navneordet træ. Efterleddet er
bølle, gllda. bøli, som formentlig betyder helgård.

Anlægstype: Udflytterbebyggelse	Anlæggelsestidspunkt: Middelalder
--	--

Bemærkninger:

En udflytterbebyggelse er en landsby, som er anlagt ved udflyt-
ning fra en adelby.

Historiske tildragelser:

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	------------------------------------	--------------------------	--------------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Uregelmæssig vejforteby. (!)

8 gårde er placeret omkring en vejforte i den nordlige del af byen. De to øvrige gårde ligger langs den sydgående vej - den ene ret isoleret for enden af vejen. Langs vejen mod syd ligger husene placeret i grupper.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☐ centralby ☒ agerorientering ☐ skovorientering ☐ åorientering
☒ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1789-92 figur: Blokudskiftning, uregelmæssige blokke i figur og størrelse - i NØ del lange strimler.

d. Udflytning

- ☐ ved udskiftningen
☒ efter udskiftningen 5 gårde.
 Flyttet nord og øst for vejen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 Vangelag med Ennebølle og Fæbæk.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade med hatformede bakker.

jordbund: Overvejende moræneler.

naturlig afgrænsning: Mod Ø og NØ, ellers ikke.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng, skov og kyst.
☐ blandingsøkonomi med
 Eng spredt rundt i ejerlavet - skov Ø for byen.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	---------------------------	----------------------	----------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☒ opløst☐ delvis bevaret☐ opløst og nybebygget

Kun 2 gårde (20%) ligger tilbage i byen (5 udflyttet, 3 nedlagt?), hvoraf den ene er den enligt beliggende mod syd. Der er ikke sket nybyggeri i byen af betydning, kun langs vejen vest for byen. Vejnettet er velbevaret på nær vejforten. Enkelte af tofteskellene er bevaret.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☒ større skovareal☐ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Eng øst for byen.

Skov i det sydøstlige hjørne.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
-----------------	---------------------------	----------------------	----------------

STATISTIK

Areal: 223 ha, deraf opdyrket i 1688: 55%							
Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903			
		54	40				
Bebyggelsesenheder:							
			1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:			12	11	10	10	8
Huse:					6		
Huse m/ jord:			2	2		12	19
Huse u/ jord:				3		1	14
I alt:			14	16	16	23	41
Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:							
	1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit			
1664							
(64%) 1688	4	7		4,9			
(90%) 1844	9	1		3,5			
(88%) 1903	7	1		3,6			
Folketal:							
	1787	1845	1901				
Voksne:	58	89	117				
Børn:	33	50	50				
I alt:	91	139	167				

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
-----------------	------------------------------------	--------------------------	--------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:			gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			8	2	1		3	
1844		1					10	12
1903	7	26					1	7

Udviklingsbeskrivelse:

Af det 223 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 55%. Byen havde da trevangsbrug og takseredes for 54 tdr.htk. mod 40 tdr. i 1844. Byen må rimeligvis betragtes som værende en udflytterby fra Snøde. Nedergård har formentlig gjort indhug i ejerlavet, og allerede i 1457 lovede Nedergård en årlig (refusions) afgift til Snøde præstebord.

Tressebølle blokudskiftedes 1789-92 og siden er 5 gårde udflyttet.

I 1340 skødede Jacob Basse 1 gård i Tressebølle til Snøde præstebord. Fra 1440 til 1474 erhvervede Maribo Kloster 2 gårde i byen. Kronens andel var i 1664 ialt 8 gårde og 2 huse, medens den indensogns hovedgård Stensgård kun havde 1 enkelt gård. Blandt de øvrige adelsbesiddelser kan nævnes, at der til Blegholm i 1412 hørte 1 gård i Tressebølle.

Fårevejle havde i 1583 2 gårde og 1 gadehus. Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 2 gårde i byen. Endnu i 1766 havde Tranekær 2 gårde, medens Egeløkke og Stensgård i 1802 havde hver 4 gårde a 4-6-0- $\frac{1}{4}$ tdr.htk. Endnu i 1844 var byen helt i fæste og i 1903 var der stadig en del fæsteenheder tilbage.

Antallet af gårde falder jævnt fra 12 i 1600-tallet til 8 i 1903. Rimeligvis skyldes dette dels hovedgårdseksponation og dels egaliseringer. Hus- og befolkningstallet vokser derimod i normalt omfang i forbindelse med overgangen til selveje.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Der foretoges flere lodsejervise egaliseringer, og byen havde derfor o. 1800 som helhed et egaliseret præg.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Snøde
----------	------------------------------------	--------------------------	--------------------

Sammenfattende vurdering:Ingen
interesse: ☐Interesse: ☒Stor
interesse: ☐Særlig
interesse: ☐**Landsbytypologisk vurdering:** Interesse.

- 1) Anlægstype. Den middelstore udflytterby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er som typisk for kystejervlav placeret i det indre hjørne af ejerlavet og har agerorientering. Byformen er uregelmæssig vejforteby. Hovedgården Nedergård har gjort indhug i ejerlavet.
- 2) Udviklingstype. Byens besiddelsesforhold forblev ret sammensatte. Fra 1600-tallet til 1903 skete en jævn nedgang i gårdtallet. Byen udsattes for flere lodsejervise egaliseringer. Overgangen til selveje skete sent, men fulgtes af ekspansion i normalt omfang.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig forholdsvis typeren anlægstype med få udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er delvis opløst.
- 2) Kulturlandskabet har bevaret eng- og skovarealer samt en del af udskiftningshegnene.
- 3) Særlige relikter: -
- 4) Arkæologiske interesser: 3 frilagte gårdtomter.

28
Møllebjerger

sebølle

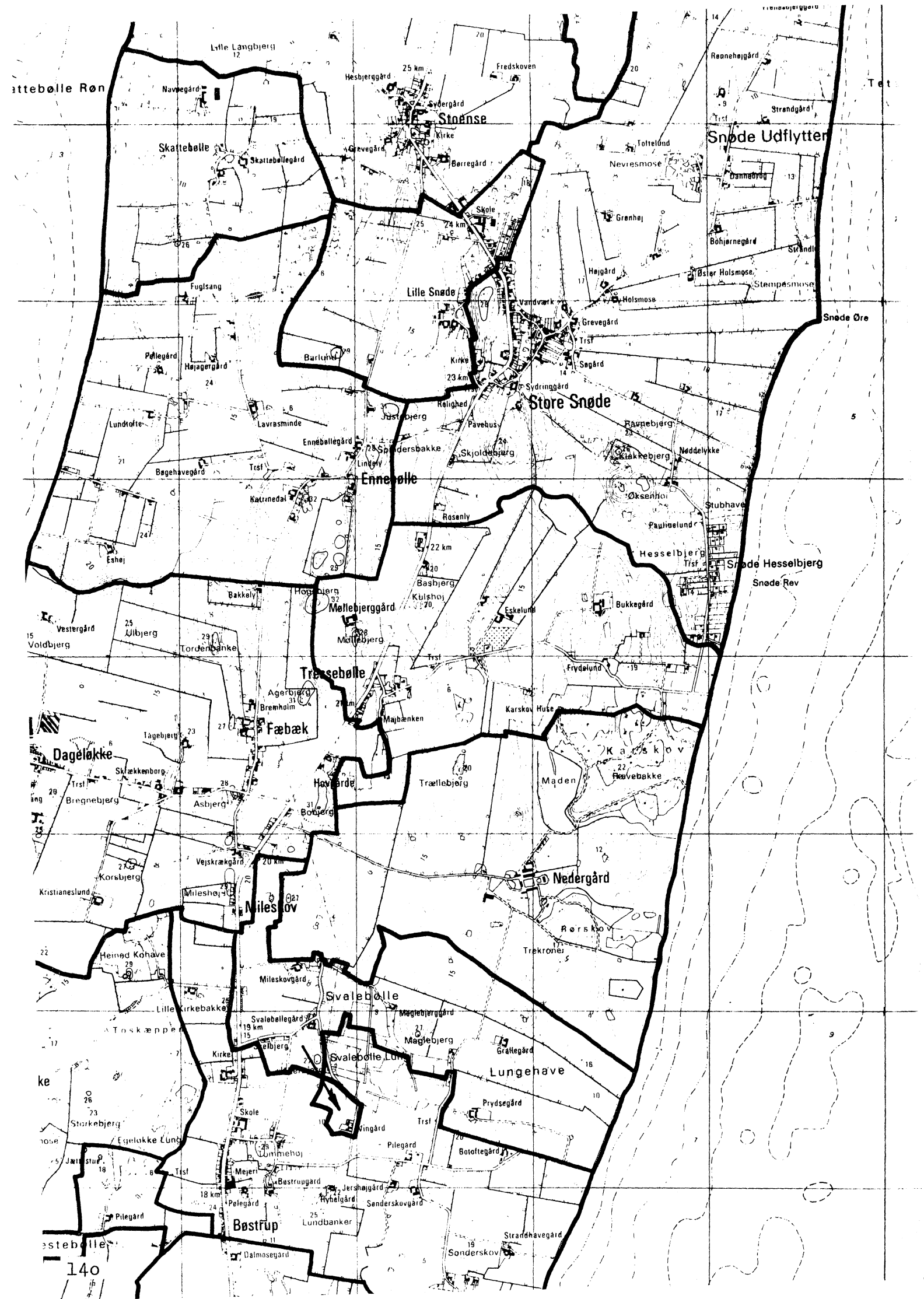
21 km

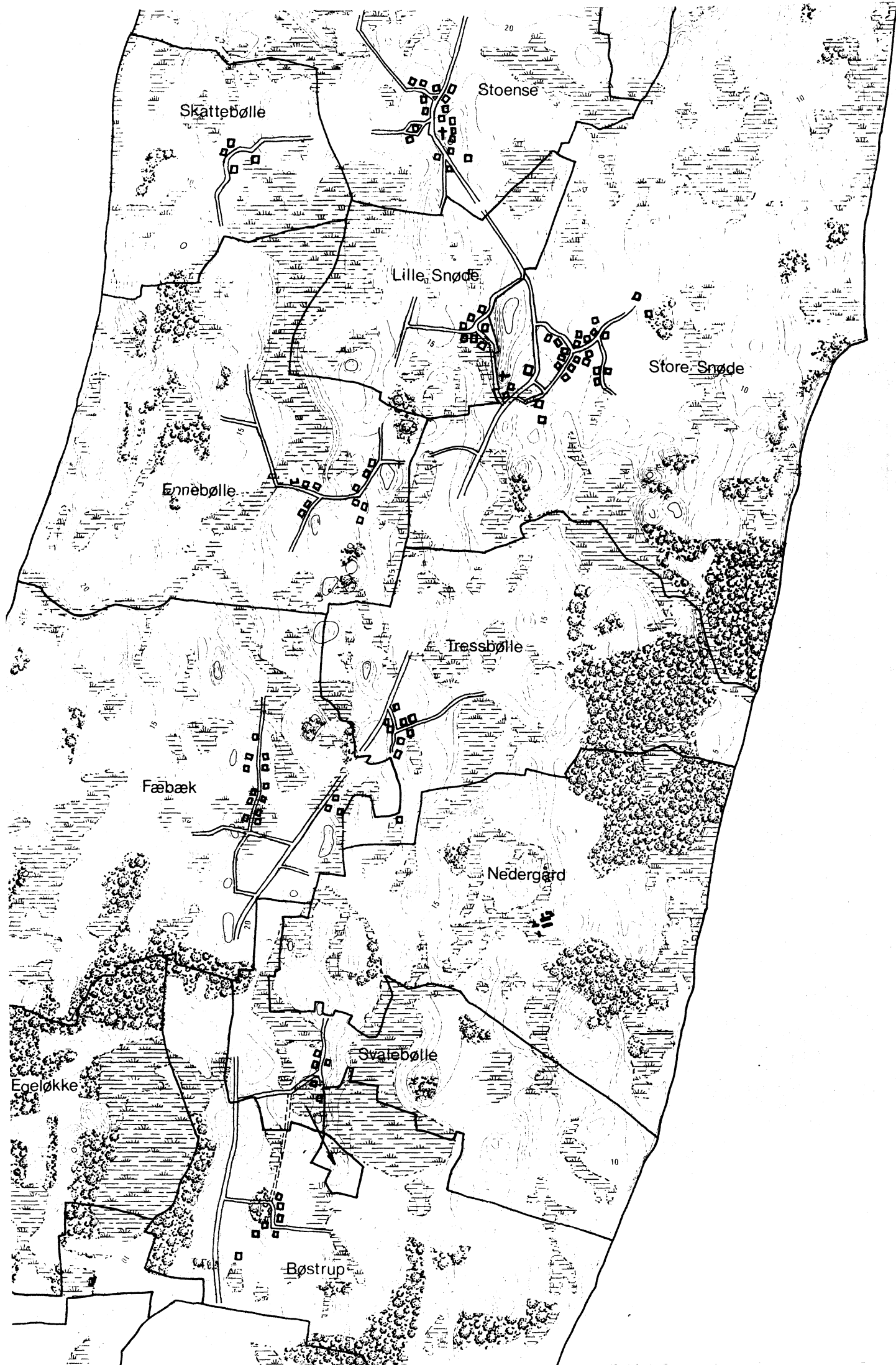
Majbænken

gårde

Trællebjerger

TULLEBØLLE

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	---------------------------	----------------------	---------------------

Navn: Tullebølle	Navnetype: -bølle
Bemærkninger: Tullebølle er nævnt første gang 1341 i formen Tolebølle. Forleddet er mandsnavnet, gl'da. Toli. Efterleddet er bølle, gl'da. bōli, som sandsynligvis oprindeligt har betydet helgård.	

Anlægstype: Adelby med kirke	Anlæggelsestidspunkt: Omkring overgangen mellem vi- kingetid og middelalder.
Bemærkninger: En adelby er en landsby, som i modsætning til torperne ikke er anlagt ved udflytning.	

Historiske tildragelser: I Tullebølle sogn fødtes 1791 landmanden Joh. D. Friderichsen.
--

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	----------------------	---------------------

BY- OG EJERLAVSTYPER

a. By-tomten Slynget vejby.

Byens gårde og huse ligger ret tæt samlet omkring den nord-syd-gående bygade. Gårdene ligger koncentreret på østsiden af vejen i byens nordlige ende. Husene ligger især omkring kirken, der ligger i byens sydlige ende.

b. Placering i forhold til by-marken

- ☒ centralby ☒ agerorientering ☐ skovoriering ☐ åorientering
☐ randby ☐ engorientering ☐ kystorientering

c. Udskiftning

år: 1798 figur: Blokudskiftning, store men uregelmæssige blokke - husmandslodder i den sydlige og nordøstlige del af marken.

d. Udflytning

- ☒ ved udskiftningen 1 gård/3 huse.
☐ efter udskiftningen
 Flyttet S for byen.

ØKONOMI

a. Vangesystem

driftssystem: 3-vangsbrug rotation: 2/1
 vangeantal: 3 Dyrkningsfællesskab med Lismose og vangelag med Skebjerg.

b. Ressourceområdets sammensætning

landskabsform: G. Langeland. Moræneflade og mindre del med hedeslette.

jordbund: Overvejende moræneler, ferskvandstørv og -sand SØ for byen.

naturlig afgrænsning: Til ingen sider.

- ☐ overvejende
☒ overvejende ager med større indhold af eng.
☐ blandingsøkonomi med
 Eng spredt rundt i ejerlavet, sær mod SØ.

FYNS AMT	Herred: Langeland, Nr.	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	---------------------------	----------------------	---------------------

RELIKT-VURDERING

a. By-tomten

☐ velbevaret☐ opløst☐ delvis bevaret☒ opløst og nybebygget

Kun 1 gård tilbage i byen (resten udflyttet eller nedlagt).
Der er sket en større nybebyggelse i byen langs vejnettet, især mod syd, således at byen i dag har en helt anderledes stor udstrækning. Vejnettet er stort set uforandret. Tofteskellene er bevaret op mod marken, men opløst internt på grund af nybyggeriet.

b. Skelsystem

☐ vangesystemets hegn☒ udskiftningshegnene☐ intet af betydning

En del af udskiftningshegnene.

c. Ressourceområde

☒ større engareal☐ større skovareal☒ uopdyrkede bakker med mere end 12 % fald☐ større overdrevsareal☐ størsteparten opdyrket

Engareal mod sydøst.

En del af ejerlavet syd for byen er bebygget.

FYNS AMT	Herred:	Kommune:	Sogn:
	Langeland, Nr.	Tranekær	Tullebølle

STATISTIK

Areal: 114 ha. Deraf opdyrket i 1688: 64%

Tønder hartkorn	1664	1688	1844	1903
		27	26	

Bebyggelsesenheder:

		1610	1664	1688	1787	1844	1903
Gårde:		5	4	6	4	4	8
Huse:		1			11		
Huse m/ jord:				2		16	10
Huse u/ jord:			2	3		6	23
I alt:		6	6	11	15	26	41

Størrelsesfordeling i tønder hartkorn:

		1-4 tdr. htk.	5-8 tdr. htk.	8- tdr. htk.	Gennemsnit
	1664				
(67%)	1688	3	3		4,2
(75%)	1844	2	2		4,5
(88%)	1903	7	1		2,9

Folketal:

	1787	1845	1901
Voksne:	49	104	116
Børn:	27	62	38
I alt:	76	166	154

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

Besiddelsesforhold:			Kronen:		Indensogns hovedgårde:		Udensogns hovedgårde:	
Selvejere:								
	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse	gårde	huse
1664			2	2			2	
1844	1	18					3	4
1903	7	29					1	4

Udviklingsbeskrivelse:

Af det kun 114 ha store ejerlav var i 1688 opdyrket 64%. Byen havde da trevangsbrug i dyrkningsfællesskab med udflytterbyen Lismose. Tullebølle takseredes i 1688 til 27 tdr.htk. og i 1844 tilsvarende til 26 tdr.htk. Af det oprindelige ejerlav er udover Lismose udparcellet Klavsebølle og muligvis Skebjerg. En Gammeltofte i Vester Mark (1682) vidner formentlig om forgængerbebyggelsens placering.

Tullebølle blokudskiftedes i 1798.

Da den middelalderlige væbnergård Blegholm pantsattes i 1412 medfulgte 2 gårde i Tullebølle. Kronen havde i 1510 2 fæstegårde og erhvervede i 1547 ydermere Blegholm med de 2 gårde. Disse synes dog udlagt til den svenske Bjelkefamilie. Herudover fandtes der en annekspræstegård i byen. I 1664 ejede Bjelkefamilien fortsat 2 gårde og kronen resten (en gård glemt?). Da kronen i 1672 afhændede Tranekær medfulgte 1 gård og 2 huse i Tranekær. Grevskabet nyoprettede i 1700-tallet Blegholm som hovedgård. I 1766 ejede grevskabet 3 egaliserede gårde a 5½ tdr. samt 2 huse. Endnu i 1844 var grevskabets gods intakt, men i 1903 var overgangen til selveje stort set fuldført.

Antallet af gårde lå i 1600-1700-tallet på 4-5, og steg i forbindelse med overgangen til selveje til 8. Hustallet var allerede højt i 1700-tallet, og hus- og befolkningstallets vækst i det 19. årh. lå over det normale.

Gårdene var i 1688 forholdsvis små. Hovedparten af byen egaliseredes i 1700-tallet.

FYNS AMT	Herred: Langeland Nr. herred	Kommune: Tranekær	Sogn: Tullebølle
----------	------------------------------------	--------------------------	-------------------------

Sammenfattende vurdering:

Ingen
interesse:

☐

Interesse:

☒

Stor
interesse:

☐

Særlig
interesse:

☐

Landsbytypologisk vurdering: Interesse.

- 1) Anlægstype. Den lille kirke-adelby af vikingetids-middelalder navnetypen -bølle er centralplaceret i sit ejerlav og har ager-orientering. Byformen er slynget vejby. Af det oprindeligt meget større ejerlav er udparcelleret Lismose (der havde dyrkningsfællesskab med moderbyen), Klavsebølle og måske Skebjerg. En Gammeltofte vidner om forgængerbebyggelsens placering.
- 2) Udviklingstype. Byen domineredes i senmiddelalder af nabohovedgården Blegholm. I 1700-tallet genoprettedes Blegholm som hovedgård under Tranekær grevskab og der foretoges en egalisering af grevskabets gårde i byen. Overgangen til selveje ledsagedes af kraftig ekspansion.

Sammenfattende drejer det sig om en almindelig og typeren anlægstype med flere udviklingsmæssige karakteristika.

Relikt-vurdering: Interesse.

- 1) Bytomten er opløst og nybebygget.
- 2) Kulturlandskabet har præget af nybebyggelse.
- 3) Særlige relikter: kirke.
- 4) Arkæologiske interesser: en Gammeltofte.

15

Snoegsbjerg

Skole

Mølle

Kirke

Kirke

Tullebølle

Anneksgård

27

Præstebanke

